

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Karolína Tvarůžková

Sexuální osvěta žen s mentálním postižením v rámci skupinového programu
sociální služby

Olomouc 2020

vedoucí práce: Mgr. Zdeňka Kozáková, DiS., Ph.D.

Čestně prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucí práce. K této práci byly použity pouze uvedené prameny a literatura.

V Olomouci dne 9. dubna

.....
Karolína Tvarůžková

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Zdeňce Kozákové, DiS., Ph.D. za odborné vedení a cenné rady. SPOLU Olomouc, z.ú. a všem ženám, které se kdy Dámského klubu účastnily za ochotu a pomoc. Bc. Vendule Solovské za přínosné připomínky a snahu učinit práci lepší. Za podporu po celou dobu studia mému příteli a celé mé rodině.

Obsah

ÚVOD	6
1 Mentální postižení	7
1.1 Úvod do mentálního postižení, definice, vymezení pojmu	7
1.2 Klasifikace mentální retardace.....	8
1.3 Specifika osobnosti s mentálním postižením.....	10
2 Sexuální osvěta	13
2.1 Postoje k sexualitě osob se zdravotním postižením.....	13
2.2 Vymezení sexuální osvěty	14
2.3 Obsah sexuální osvěty	15
2.4 Cíle sexuální osvěty	15
3 Práce se skupinou	17
3.1 Skupinová dynamika.....	17
3.2 Organizace skupiny a její sestavení	17
3.3 Normy a pravidla skupiny.....	18
3.4 Přínosy skupinové práce	18
3.5 Metody a formy	19
4 Sociální služby	21
4.1 Legislativa.....	21
4.2 Historie sociálních služeb	22
4.3 Pracovník v sociálně aktivizačních programech.....	22
5 Metodologická východiska	24
5.1 Výzkumný problém, cíl, výzkumná otázka	24
5.2 Design výzkumu	24
5.3 Techniky sběru dat.....	25
5.4 Metody zpracování a analýza dat.....	26
5.5 Charakteristika výzkumného souboru a místa šetření	26

6 Průběh výzkumného šetření a interpretace získaných dat	29
6.1 Protokol o sexualitě	29
6.2 Asistentky	29
6.3 Témata	30
6.4 Rituál.....	31
6.5 Popis jednotlivých setkání	31
6.6 Limity studie	48
6.7 Etické aspekty výzkumu	49
6.8 Diskuze	49
ZÁVĚR	52
Reference	53
Seznam příloh	57

ÚVOD

Předkládaná závěrečná práce se zaměřuje na to, jak může probíhat sexuální osvěta žen v rámci skupinového programu sociální služby. Široká veřejnost v dnešních dnech slovo „sexualita“ ve spojitosti s lidmi s mentálním postižením stále považuje za téma kontroverzní (Kozáková, 2013). Avšak z výzkumů vyplývá, že sexualita osob se zdravotním postižením je stále tabu, především u rodičů či pečujících pracovníků (Chou, Lu, Lin, 2018). V rámci sexuální osvěty se můžeme setkat se studii zaměřující se na podpůrné skupiny pro ženy a muže s mentálním postižením v souvislosti s mateřstvím a rodičovstvím. Sexuální osvěta osob s mentálním postižením probíhá především na školách či v rámci prevence sexuálního zneužívání. V sociálních službách se osoba s mentálním postižením může se sexuální osvětou setkat převážně při individuální zakázce a mnohdy až v důsledku nějaké komplikované situace. Jen ojediněle se v České republice setkáváme se skupinovými programy pro ženy s mentálním postižením, kde by mohly sdílet své zkušenosti, názory či dotazy týkající se života ženy.

Zájem o problematiku započal na konci prvního ročníku vysokoškolského studia, kdy jsem se stala asistentkou ve SPOLU Olomouc. Zlomovým okamžikem pro mne bylo účastnit se programu s názvem Ženy SPOLU, kdy uživatelky dostaly prostor společně strávit odpoledne. Účastnice se nejenom hezky učesaly a nalíčily, ale především sdílely své myšlenky, pocity a tužby v kruhu žen. V setkání jsem viděla velký potenciál pro vytvoření pravidelného skupinového programu založeného na setkávání a vzájemného obohacování žen, což bylo také myšlenkou SPOLU Olomouc. Vznikl tedy skupinový program pro ženy s názvem Dámský klub, jehož hlavní myšlenkou dle Anotace Dámského klubu (2019) je *„Vytvoření bezpečného prostoru pro výměnu názorů a myšlenek. Ke sdílení podobných potřeb a zájmů, prožívání společných radostí, ale také starostí. Program dává prostor především přirozené konverzaci a edukativním tématům.“*

Zájem a nadšení žen s mentálním postižením o společné otevření témat týkající se sexuality v rámci skupinového programu byl natolik velký, že jsem se rozhodla poznatky z Dámského klubu shrnout do bakalářské práce. Na sexuální osvětu jde nahlížet mnoha různými způsoby, můžeme ji zkoumat z odlišných úhlů a je nespočet možností pro vyhodnocení a zkoumání. Také proto jsem se zaměřila na popis průběhu skupinového programu, který by mohl sloužit jako inspirace pro změnu v dalších zařízeních sociálních služeb.

1 Mentální postižení

Tato kapitola si klade za cíl stručně popsat minulost osob s mentálním postižením. Zobrazuje neustále vyvíjející se pohled na osoby s mentálním postižením. Vymezuje pojmy mentální postižení a mentální retardace a jejich definice. Dále popisuje některé druhy klasifikace mentální retardace a seznamuje se specifiky osob s mentálním postižením, které jsou klíčové pro tuto práci.

1.1 Úvod do mentálního postižení, definice, vymezení pojmu

Lidé s mentálním postižením tvoří nejpočetnější skupinu v řadách zdravotně postižených. World Health Organization (dále jen WHO) postižení definuje jako „*částečné nebo úplné omezení schopností vykonávat některou činnost či více činností, které je způsobeno poruchou nebo dysfunkcí orgánů*“ (Novosad, 2000, str.13). V minulosti jsme se mohli setkat s mnoha termíny označujícími osoby s mentálním postižením, například jako zaostalé, duševně opožděné, abnormální, defektní, slabomyslné, duševně úchylné atd. Od této terminologie, která se zaměřovala především na nedostatky jedince, se již upouští a stále častěji se užívají termíny, které se zaměřují na člověka jako osobnost. Zdůrazňují skutečnost, že osoby s mentálním postižením jsou v první řadě lidské bytosti, individuality s právem na plnohodnotný život ve společnosti, do které se narodily. Teprve potom, na místě druhém, mají postižení. Společnost má tedy za úkol, aby systém sociálních služeb a podpory zajistil naplnění jejich potřeb a život zkvalitnil na co nejvyšší možnou úroveň (Černá, 2015).

V literatuře se můžeme setkat s mnoha různými definicemi pro vymezení termínu mentálního postižení. Tento pojem byl již mnohokrát definován různými autory, kteří se problematikou této oblasti zabývali.

Dolejší (1978, str. 34) uvádí známou definici: „*Mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí různé hierarchie s variabilní ohraničeností a celkovou subnormální inteligencí, závislá na některých z těchto činitelů: na nedostatečích genetických vloh; na porušeném stavu anatomicko-fyziologické struktury a funkce mozku a jeho zrání; na nedostatečném nasytování základních psychických potřeb dítěte vlivem deprivace sensorické, emoční, kulturní; na deficitním učení; na zvláštnostech vývoje motivace, zejména negativních zkušenostech jedince po opakovaných stavech frustrace i stresu; na typologických zvláštnostech vývoje osobnosti.*“

Vágnerová (2004, str. 289) uvádí, že: „*Mentální retardace je souhrnné označení vrozeného postižení rozumových schopností, které se projeví neschopností porozumět svému okolí*

a v požadované míře se mu přizpůsobit.“ I přes hojně vymezovaný termín, je stále nejednoznačný. Hlavním pojítkem však zůstává celkové oslabení kognitivních schopností jedince (Valenta, 2018).

Pro srovnání, Americká asociace pro duševní a vývojová postižení užívá definici: „*Mentální postižení je postižení charakterizované významnými omezeními jak v intelektuálním fungování, tak v adaptivním chování, které pokrývá mnoho každodenních sociálních a praktických dovedností. Toto postižení vzniká před dovršením věku 18 let.*“ (AAIDD, 2020).

V literatuře si můžeme povšimnout pojmů mentální postižení a mentální retardace. Někteří autoři vidí v termínech spojitost a považují je za synonyma. Černý, Novotný, Zemková a jiní, jako například Vašek, Ward, Valenta a Müller je považují za rozdílné (Kozáková, 2005).

Vašek (1994) vymezuje mentální postižení jako zastřešující pojem, který je využíván hlavně v dokumentaci pedagogické a ve školství, pod který spadají orientačně všichni jedinci s IQ pod 85.

Valenta (2012, str. 30) se shoduje že: „*Mentální postižení je zastřešující termín zahrnující kromě mentální retardace i takové hraniční pásmo kognitivně-sociální disability, které znevýhodňuje klienta především při vzdělání na běžném typu škol a indikuje vyrovnávací či podpůrná opatření edukativního (popř. psychosociálního) charakteru.*“

Mentální postižení však ve skutečnosti nepostihuje pouze mentální schopnosti, ale ovlivňuje celou lidskou bytost ve všech jejích složkách, doplňuje Slowík (2007).

1.2 Klasifikace mentální retardace

Mentální retardaci můžeme klasifikovat několika systémy, které vznikly v průběhu let zkoumání. Můžeme ji hodnotit několika kritérii (podle stupně inteligence, klinických symptomů, vývojových období, hloubky postižení či etiologie).

Švarcová (2011) uvádí, že pro klasifikaci mentální retardace se od roku 1992 užívá klasifikace 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí, kterou zpracovala WHO. Dle této klasifikace se mentální retardace dělí do šesti základních kategorií.

MKN – 10 (F70-F79) (MKN – 10, in Valenta, Michalík, Lečbych, 2012)

- F70 Lehká mentální retardace – IQ 50 – 69.
- F71 Středně těžká mentální retardace, také střední mentální retardace – IQ 35 – 49.
- F72 Těžká mentální retardace – IQ 20 – 35.

- F73 Hluboká mentální retardace pod 20 IQ.
- F78 Jiná mentální retardace.
- F79 Nespecifikovaná mentální retardace.

„MKN – 10 rozlišuje kromě stupně mentálního postižení také postižené chování jako je vztek či sebepoškozování u těchto klientů, a to přidáním číslice za tečku s číslicí, která vyjadřuje stupeň postižení“ (Valenta, 2012, s. 31).

- 0 – žádné či minimální postižené chování.
- 1 – výrazně postižené chování vyžadující intervenci.
- 8 – jiná postižení chování.
- 9 – bez zmínky o postižení chování.

Nutno zmínit skutečnost, že v roce 2022 vstoupí v platnost jedenáctá revize Mezinárodní statistické klasifikace nemocí (MKN – 11), která je tvořena více jak deset let (Ministerstvo zdravotnictví ČR, 2019).

Mentální retardaci lze také klasifikovat dle DSM-IV (Diagnostic and Statistic Manual of Mental Disorders, fourth Edition, American Psychiatric Association). Je to diagnostický a statistický manuál duševních poruch, který vydala Americká psychiatrická asociace, a právě v této zemi je převážně používán. V roce 2013 vyšla v Americe DSM-5. V tomto vydání diagnostická kritéria zdůrazňují nutnost posuzování obou diagnostických kritérií, a to jak kognitivní schopnosti, tak adaptivní funkce. Také je v tomto vydání nahrazen termín mentální retardace termínem mentální postižení (Jeste a kol., 2013).

DMS – V

- 317 (F70) Mild – mírné mentální postižení.
- 318.0 (F71) Moderate – středně těžké mentální postižení.
- 318.1 (F72) Severe – těžké mentální postižení.
- 318.2 (F73) Pofound – hluboké mentální postižení.
- 315.8 (F88) Global Develomental Delay – celkové vývojové opoždění (41).
- 319 (F79) Unspecified Intellectual Disability (Intellectual Developmental Disorder) (41) – nespecifikovaná porucha intelektu (vývojová porucha intelektu) (DMS - V, 2012, str. 13).

Nelze opomenout ani další důležitý klasifikátor, kterým je **MKF** – Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví (ICF – International Classification of Functioning, Disability and Health), kterou vyvinula Světová zdravotnická organizace (WHO). Z této klasifikace vychází nejen posudkoví, rehabilitační či praktičtí lékaři, ale je velmi důležitá i pro další členy multidisciplinárního týmu, kteří se věnují péči o osoby s postižením (Valenta, 2012). MKF neklasifikuje osoby, ale situaci každého jedince dle řady jiných okolností, jenž se vztahují ke zdraví. Tudiž předchází kategorizaci jedince na základě méněcennosti, která by jedince mohla „zaškatulkovat“ (MKF, 2008).

1.3 Specifika osobnosti s mentálním postižením

Lehká mentální retardace (IQ 50 – 69, F70)

Charakteristika: Zastoupení u 80-85 % lidí s mentálním postižením. U dospělých odpovídá mentálnímu věku 10-11 let. V dětském věku bývá vývoj řeči opožděný, avšak ve většině případů jsou jedinci schopni řeč užívat funkčně v každodenním životě a udržovat konverzaci (Švarcová, 2011). U jedinců s lehkým mentálním postižením bývá opoždění také v oblasti sociálních návyků, které jsou zjevné až při řešení složitějších úkolů a situací, proto diagnóza může být pevně stanovena až po nástupu do školy, kdy výsledky takového žáka neodpovídají normě (Kozáková, 2005).

Většina osob s lehkou mentální retardací dosáhne úplné nezávislosti v péči o vlastní osobu jako je stravování, hygienické návyky, oblékání. Ale i v jiných praktických dovednostech potřebných pro život, kterými jsou samostatné bydlení nebo vykonávání jednoduchých zaměstnávání zaměřených na manuální zručnost (Švarcová, 2011).

Psychosexuální vývoj osob s lehkým mentálním postižením je podobný většinové populaci. Oproti osobám s těžším typem postižení se více socializují a díky tomu navazují běžné partnerské vztahy. Sexuální osvětě je i přes to nutné se věnovat, neboť jejich mentální a biologická zralost nejsou v souladu (Venglářová, 2013).

Středně těžká mentální retardace (IQ 35-49, F71)

Charakteristika: Zastoupení u 10 % lidí s mentálním postižením. U dospělých odpovídá mentálnímu věku 4-8 let. Značné opoždění v psychomotorickém vývoji lze zaznamenat již v prvních letech života. Obvykle tak bývá v kojeneckém či batolecím období.

Řeč je agramatická a obsahově ne příliš bohatá. Základy sebeobsluhy zvládá jedinec částečně. Ve škole se správným vedením si zvládne osvojit základy trivia – čtení, psaní, počítání. V dospělosti jsou osoby se střední mentální retardací schopny provádět jednoduchou manuální činnost, avšak je zapotřebí odborného dohledu a podpory (Švarcová, 2011). Pokud je jim poskytnuta dostatečná míra podpory, jsou schopni si uvědomit mužské a ženské role ve vztahu, význam manželství a s ním často spojené rodičovství (Kozáková, 2013).

U značné části osob s lehkou a střední mentální retardací, i přes to, že jsou považovány za celistvé osobnosti, s jejich charakteristickými osobnostními rysy se projevují společné znaky jako například: zpomalené, jednoduché chápání; mechanická a logická paměť vyžaduje delší časový prostor z důvodu těkavé pozornosti a snadné rozptýlenosti; poruchy vizuomotoriky a pohybové koordinace; impulzivita, emotivita, labilita; vyšší míra sugestibility; nedostatečný rozvoj sebereflexe a vnímání svého vlastního „já“; snížená adaptace k sociálním vztahům, komunikaci a sociálním požadavkům (Švarcová, 2011).

Těžká mentální retardace (IQ 20 – 34, F72)

Charakteristika: Zastoupení u 5-10 % osob s mentálním postižením. Mentální věk odpovídá 18 měsícům až 3,5 roku. Vyskytují se těžké poruchy psychomotoriky. Komunikace je na velmi jednoduché úrovni, silně omezená, základy trivia tyto jedinci neovládají. Jsou odkázáni na pomoc druhých po celý svůj život, proto bývají často uživateli domovů pro osoby se zdravotním postižením (Švarcová, 2011).

Hluboká mentální retardace (IQ nižší než 20, F73)

Charakteristika: Zastoupení u 1 % v populaci osob s mentálním postižením. Mentální věk je nižší než 18 měsíců. Jedinci v tomto pásmu jsou často neschopni samostatnosti při pohybu, komunikaci nebo hygienické péči. Komunikace probíhá převážně v neverbální formě – jednoduchá gesta, úsměv, pláč (Švarcová, 2011).

Jiná mentální retardace (F78), Nespecifikovaná mentální retardace (F79)

Z důvodu přidružených či somatických poškození je neseadné určit stupeň intelektové mentální retardace. Při nespecifikované mentální retardaci je mentální retardace prokázána, avšak pro nedostatek informací není možné zařadit do výše uvedených kategorií (Kozáková, 2005).

Z výše uvedeného textu vyplývá, že téma mentálního postižení je velice široké, definicí je nespočet, a ne příliš jednotných. Na druhou stranu klasifikace v této oblasti mohou nastavit jakýsi řád. Vzhledem k tématu práce a výzkumnému vzorku případové studie autorka podrobně popisuje pouze specifika osob s lehkým a středně těžkým mentálním postižením, jelikož se právě těmito skupinám věnuje v rámci skupinového programu.

2 Sexuální osvěta

Kapitola přibližuje postoje k osobám se zdravotním postižením, jejich sexualitě a sexuální osvětě v proměnách času. Vymezuje pojem sexuální osvěta a s ním spojenou sexuální výchovu. Uvádí možnosti obsahu sexuální osvěty pro osoby s mentálním postižením a potenciální cíle.

2.1 Postoje k sexualitě osob se zdravotním postižením

Postoj může být vymezen jako sklon reagovat ustáleným způsobem na předměty, události, osoby nebo sebe sama (Hartl, Hartlová, 2000). Postoje jsou součástí osobnosti. Vytvářejí se učením v průběhu života a vlivem sociokulturního prostředí na člověka. Jsou úzce spjaté s osobními hodnotami nebo těmi, které uznává okolí jedince (Kozáková, 2013).

V průběhu času se postoje k lidem se zdravotním postižením výrazně změnily. Před rokem 1989 k osobám s postižením nebylo přistupováno jako k rovnoprávným. Do roku 2006 převážná většina osob s postižením byla umístěna ve velkokapacitních ústavních zařízeních, kde žili muži a ženy odděleně a spali ve velkých ložnicích, kde nebylo dostatečné soukromí. Těmto lidem chyběly poznatky pro rozvoj jejich pohlavní identity a zkušenosti z běžného života. Sexuální výchova zpravidla realizována nebyla. Tato zařízení se snažila o eliminování sexuálních projevů pomocí ergoterapie, farmak apod. Avšak tyto osoby stále nepřestávaly být pohlavními bytostmi. Ani po dobu školní docházky tomu nebylo jinak, lidé se zdravotním postižením žijící v internátních zařízeních, byli bez jakéhokoliv kontaktu s vrstevníky bez postižení. Většinová společnost osoby s postižením vnímala jako asexuální, nebylo jim přisuzováno právo na partnerský a rodinný život nebo nárok na naplnění jejich rodičovské role (Kozáková, 2013).

V dnešní době se také najdou lidé, kteří souhlasí s tvrzením, že člověk s mentálním postižením nemá vztahové či sexuální potřeby. Také jsou mezi námi lidé, kteří nejsou schopni akceptovat právo osob s mentálním postižením na sexuální život stejně tak, jako má právo na sexuální život a jeho osvětu celá společnost. Nebo se můžeme setkat s názory, že sexuální a vztahová osvěta je pro tyto osoby zcela zbytečná. (Eisner, 2013).

Kozáková (2013) doplňuje, že postoje k sexualitě osob se zdravotním postižením se ve srovnání s minulostí posouvají k postojům tolerance a přijetí sexuality. Výrazně se změnila informovanost směrem k veřejnosti a byla odstraněna představa, že se toto téma osob se zdravotním postižením netýká. Také se v souvislosti se změnou legislativy zákona o sociálních službách a školského zákona zkvalitnila poskytovaná podpora.

2.2 Vymezení sexuální osvěty

Průcha (2012) osvětu definuje jako mimoškolskou činnost, která má za cíl vychovávat a vzdělávat celou populaci.

Termín sexuální osvěta a její synonymum sexuální výchova, můžeme chápat jako učení se porozumět sociálním, mravním, psychologických a fyziologickým odlišnostem jedinců podle pohlaví. Je součástí komplexní podpory, výchovy a vzdělávání osob, která napomáhá vytvářet nejvhodnější mezilidské vztahy směrem k lidem stejného i opačného pohlaví (Uzel, 1996).

Základním předpokladem pro provozování sexuální osvěty je přijetí faktu, že osoby s mentálním postižením jsou pohlavními bytostmi, jsou schopny vnímat a cítit své potřeby v oblastech mezilidských a sociálních vztahů, intimity a sexuality. Proto má sexuální osvěta místo v každé sociální službě, která člověka s postižením přijímá jako rovnoprávného a plnohodnotného. Úkolem sociální služby nikdy nebude naplnění sexuálních potřeb, avšak předmětem zájmu by měla být především osvěta, která bude rozšiřovat a nabízet možnosti lidem s postižením (Eisner, 2013).

Dalším předpokladem je vzdělanost a zkušenost člověka, který tuto osvětu poskytuje. Jelikož jsou klienty osoby s postižením, které jsou často lehce zmanipulovatelné a zneužitelné, je nutná u tohoto pracovníka kritická sebereflexe a supervize. V neposlední řadě je důležitým předpokladem připravenost dané organizace na poskytování této služby, doplňuje Eisner (2013).

Kozáková (2013) považuje za důležité osobu s mentálním postižením včas informovat o všem, co se týká jejího dospívání a vývoje. Díky tomuto poučení v oblasti sexuální výchovy můžeme předejít velkému množství nechtěným zkušenostem, které mohou být až traumatizující, jako například nechtěné těhotenství, nakažení se pohlavní chorobou, sexuální zneužití apod.

Aby mohlo k sexuální osvětě docházet bezpečně a byla přínosná, je pro každou organizaci užitečné vypracování **Protokolu o sexualitě a sexuálním zneužívání**. Tento dokument je specifický a vytvořený tak, aby odpovídal potřebám zaměstnanců, uživatelů, rodičů a zároveň všechny tyto skupiny chránil. Protokol sexuality určuje postoje a strategie služby k intimitě a sexualitě, vymezuje práva a povinnosti a také míru zodpovědnosti pracovníků i klientů k danému tématu, nebo možnosti spolupráce s dalšími odborníky či rodiči (Kozáková, 2004).

Eisner (2013) zdůrazňuje důležitost spolupráce pracovníků organizace při tvoření Protokolu o sexualitě, neboť pouze takto dojde k co největšímu sběru podnětů, zkušeností a možných rizik z praxe. Je samozřejmostí, že dokument musí být pro všechny dostupný a co nejjednodušeji pochopitelný.

2.3 Obsah sexuální osvěty

Osvětu můžeme realizovat ve vícero rovinách. První z nich je obecná rovina, při níž se zaměřujeme spíše na prevenci a můžeme pracovat jak s jedincem, tak i se skupinou. V druhé rovině se soustředíme na konkrétního jedince, kterému poskytujeme radu a pomoc v určité oblasti (Kozáková, 2013).

Při práci se skupinou a volbě obsahu je důležité vycházet ze zkušeností účastníků a jejich porozumění tématům. V tomto případě je vhodné připravit témata odpovídající jejich zakázce, avšak pokud klienti žádné zkušenosti nemají, Eisner (2013) doporučuje využívat ucelenou obsahovou koncepci zahrnující všechna důležitá témata spadající do okruhů vytvořených Erikem Bosche a Ellen Suykerbuyk (2007, in Venglářová, Eisner, 2013):

- Co je sexuální osvěta a sex – v první hodině by měli účastníci porozumět tomu, čeho se budou setkání týkat. Také by mělo proběhnout vymezení pravidel dohody o průběhu, sdílení informací nebo mlčenlivosti.
- Lidské tělo – do tohoto okruhu spadají témata týkající se rozdílů mezi ženou a mužem, tělesného vývoje člověka, sexuálního dospívání u dívek a chlapců.
- Jak o sebe pečovat – péče o zevnějšek, péče o tělo.
- Hodnoty a normy – vzájemný respekt, téma hranic svých a hranic druhých, překročení hranic, zneužití.

Uvedené dělení pokračuje dalšími body, avšak pro potřeby empirické části práce se autorka domnívá, že je tato část zcela dostačující.

2.4 Cíle sexuální osvěty

Sexuální osvětu můžeme zacílit vícero směry, avšak pro potřeby empirické části jsou podstatné cíle sexuální osvěty týkající se osob s mentálním postižením. Erik Bosch a Ellen Suykerbuyk (2007, in Venglářová, Eisner, 2013) vyhodnotili jako základní cíle zprostředkování informací; posílení sebeuvědomění; vytvoření pozitivního obrazu sebe sama; navazování a udržování vztahů; zacházení s normami a hodnotami; péče o tělo; prevence; prevence sexuálního zneužívání; prostor pro rozmanitost; odstranění strachů a tabu.

Autoři se shodují, že cílem sexuální výchovy je především povzbuzení sebevědomí a posílení vlastní sebehodnoty osoby s postižením. Je důležité se zaměřovat nejen na rozdílnou anatomii a fyziologii mezi mužem a ženou, ale právě na přípravu člověka vést partnerský život, učit jej vést rozhovor či společně prožívat události běžného dne (Volfová, Kozáková, Velemínský, 2008).

V neposlední řadě je cílem sexuální osvěty osob s mentálním postižením schopnost posoudit míru nebezpečí, zda se jedná o nepatřičné chování či dokonce sexuální zneužívání. Díky správné podpoře si lidé s mentálním postižením osvojují, jak tyto situace poznat, jak na ně reagovat a dovolit si právo na odmítnutí zacházení se sexuálním podtextem (Kozáková, in Valenta, Michalík, Lečbych, 2018).

Sexuální osvěta je potřebná pro osoby s mentálním postižením z mnoha důvodů. Jak bylo uvedeno, většina témat spojených s osvětou není pouze o fyziologické odlišnosti pohlaví, ale především o vztazích, komunikaci, spoluprožívání či otevřením se druhým. V tom je nápomocná sexuální osvěta v rámci skupinové spolupráce, které je věnována následující kapitola.

3 Práce se skupinou

Cílem kapitoly je seznámit čtenáře s vymezením skupiny a skupinové dynamiky. Přibližuje možnosti sestavení skupiny a její organizace v rámci setkání. Neopomíjí normy skupiny a důležitá pravidla, jak v rámci skupiny, tak i ze strany pracovníka. Pojednává o přínosech při práci se skupinou. V poslední části se blíže seznamuje s metodami a formami využívanými při práci se skupinou osob s mentálním postižením v rámci sexuální osvěty, která je pro praktickou část stěžejní.

3.1 Skupinová dynamika

Dle Kratochvíla (2005) skupinovou dynamiku vytvářejí interpersonální vztahy a interakce členů skupiny spolu s její existencí, činností a silami z vnějšího prostředí. Souhrn skupinového dění a skupinových interakcí tedy zastřešuje pojem skupinová dynamika, do které patří cíle a normy skupiny, koheze a tenze, nebo také projekce minulých zkušeností a vztahů do aktuálních interakcí.

Hermochová (2005) skupinovou dynamiku chápe ve významu jako oblast vědeckého zkoumání, nebo jako nástroj intervence či ovlivňování vztahů ve skupině. V souvislosti se skupinovou dynamikou můžeme také spojit sebezkušenostní metody a techniky, které jsou obvykle v podobě hry využívající brainstorming, hraní rolí, nebo interakční a pohybové aktivity apod.

3.2 Organizace skupiny a její sestavení

V počtu členů malé skupiny nejsou autoři jednotní. Hermochová (2005) za malou skupinu považuje počet účastníků mezi 10-15 členy. Oproti tomuto tvrzení Rieger (2007) chápe 7-11 členů malé skupiny za optimální. Zdůrazňuje, že díky tomuto počtu každý zúčastněný má dostatečný prostor, jak v terapeutickém, tak transakčním prostředí. Eisner (2013) se přiklání k počtu šesti účastníků na jednoho pracovníka. Dle Kratochvíla (2005) bychom neměli opomenout fakt, že při počátečních setkání může několik členů skupinu opustit. Závěrem tedy malou skupinu můžeme chápat jako skupinu do 10 osob.

Se sestavením skupiny nám je v prvé řadě nápomocný zájem ze strany účastníků. Můžeme využít kritérií věku, pohlaví, schopností, mentální úrovně účastníků či shodné zakázky.

V rámci sociální služby mohou s výběrem pomoci klíčoví pracovníci nebo asistenti, kteří dané uživatele znají (Eisner, 2013).

Doba sezení obvykle trvá 90 minut. Kratší sezení mohou skupině brát potřebný čas pro diskuzi, a naopak při delším trvání pozornost a ochota soustředit se klesá. Pro aktivizaci můžeme využít pohybových aktivit či výtvarných projektivních technik (Kratochvíl, 2005). Eisner (2013) pro skupinu osob s mentálním postižením doporučuje maximální délku trvání 90 minut, avšak nejvíce efektivní považuje délku práce nižší než jednu hodinu.

3.3 Normy a pravidla skupiny

Normy skupiny ovlivňují postoje a chování členů ve skupině, ale i mimo ni. Jde o jakási nepsaná pravidla, která zastupují to, co je žádoucí a nežádoucí, správné a nesprávné. V nových skupinách se normy vytvářejí rychleji a jakmile se jednou vytvoří, je velice těžké je změnit. Do norem můžeme řadit projevy emocí, svěřování se s problémy, přijímání a tolerování druhých, aktivitu ve skupinové diskuzi, poskytování zpětné vazby, také zaměřenost na dosahování užitečných změn u sebe i u druhých (Kratochvíl, 2005).

Co se pravidel skupiny týče, vytvářejí se hlavně pro pocit bezpečí ve skupině. Je důležité, aby byl na začátku setkávání každý účastník informován o tom, že po celý průběh setkání nebude do ničeho nucen a vždy má možnost odejít (například do jiné místnosti). Mezi hlavní pravidla řadíme vymezení začátku a konce každého setkání, mlčenlivost nebo respektování se navzájem (Eisner, 2013).

Ze strany pracovníka je na začátku poskytování osvěty důležité jednoznačně dodržovat pravidla, která jemu i klientovi zajišťují bezpečí. Pracovník by si měl na začátku práce s klientem uvědomit své vlastní hranice, které se mohou proměňovat jak v různosti témat, tak ke konkrétním osobám. Důležité je také vyjasnění vztahu ke klientovi a popsat svou roli. Také jištění ve formě supervizora nebo kolegy je potřebné pro doložení pracovníkovy kontroly nad jeho jednáním. Sladění slovníku s klientem vede k lepší srozumitelnosti a efektivnosti práce, stejně tak, jako názornost, maximální zapojení klienta nebo používání vlastních příkladů (Eisner, 2013).

3.4 Přínosy skupinové práce

Matoušek (2013) považuje práci se skupinou v rámci sociálních služeb za smysluplnou, neboť skupiny dávají účastníkům možnost lepšího fungování ve společnosti, osvojování si kvalitnější komunikace, vytváření vztahů a sebeprosazení mezi ostatními členy. Také si lidé

s podobnými životními zkušenostmi mohou být vzájemnou podporou. Je pravděpodobné, že získají pocit, že jejich situace není ojedinělá. Rozhovory členů skupiny mohou pomoci formulovat myšlenky a zamyslet se nad svým jednáním.

Havránková (2013) doplňuje, že přínos skupinové práce mimo jiné tkví ve významném ovlivnění jedince a jeho osobních cílů.

Z vymezení skupinové dynamiky Hermochová (2005) odvozuje dva obsáhlé cíle, kterými jsou změny v pohledu na sebe sama a změny v chování.

Kratochvíl (2005) tyto cíle dále rozvádí na:

- dosáhnoutí vzhledu do okruhu problémů jedinců a pomoci jim pochopit a změnit nevyhovující postoje,
- změnu nežádoucích vzorců chování,
- zprostředkování informací o normách osobních a skupinových procesů vedoucích k harmoničtějšímu jednání s lidmi,
- podporu zrání osobnosti – rozvinutí vlastního potenciálu, dosažení chtěné výkonnosti a pocitu štěstí.

Díky uvedeným cílům můžeme pracovat na metodách a formách skupinové práce, které výrazně ovlivňují výhody skupinové práce a napomáhají využití jejího maximálního potenciálu.

3.5 Metody a formy

Je mnoho druhů forem, prostřednictvím kterých můžeme s uživateli s mentálním postižením pracovat. Důležité je v první řadě vycházet z potřeb a schopností klientů, možností pracovníků a vybavenosti organizace potřebnými pomůckami. Můžeme pracovat jak s jednotlivci, tak se skupinou (Eisner, 2013). Účastníci skupiny mají možnost si navzájem vyměňovat názory, zkušenosti a zapojit se do různorodé diskuze (Kozáková, 2013). Pro osoby s mentálním postižením je důležité, aby se aktivně účastnily na setkání, díky čemuž dochází k trvalejšímu osvojení poznatků. Vhodné je využívat interaktivní formy práce, například nácviku sociálních dovedností, hraní rolí atd. Dále je zapotřebí využívat v souvislosti s klientelou osob s mentálním postižením názorných a vizuálních pomůcek – obrázky, ilustrace, fotografie, reálné předměty nebo pomůcek audiovizuálních – filmy, videozáznamy. Takové pomůcky pomohou probíraná témata lépe pochopit, zapamatovat nebo přinejmenším setkání oživit (Kozáková, 2013).

Pro skupinovou práci by mělo být místo dostatečně prostorné a vzdušné. Aby bylo dostatek prostoru pro pohodlné sezení. Můžeme zvolit buď sezení na židlích, či na zemi nejlépe v kruhu. Tabule, různé hudební nástroje, výtvarné potřeby a další předměty mohou být vhodně využity k aktuální potřebě skupiny (Rieger, 2007).

Samotné skupinové sezení můžeme dělit na strukturované a nestrukturované. Při strukturovaném sezení je tedy jasně vymezeno, co se má, ve kterém okamžiku dělat. Program může být předem naplánovaný, při němž se postupuje například tematicky, nebo jde o sezení volné, při kterém členové dle instrukcí provádějí různá cvičení či techniky zadané vedoucím. Nestrukturované sezení je pravým opakem, tedy nemá konkrétní návod, situace je neurčitá a mlhavá (Kratochvíl, 2005).

Setkání můžeme zahájit různými způsoby, kterými jsou například zahajování mlčením, kdy ticho donutí zúčastněné vést diskuzi, zahájení přistoupením k plnění plánovitých úkolů, při kterých vedoucí může vybízet k vyjadřování dnešních pocitů po kruhu, sdílení aktuálních problémů, či rozebírání předem naplánovaného tématu, nebo zahajování úvodní technikou formou rozproudění, povzbuzení k čínorodé náladě, například pohybem (Kratochvíl, 2005).

Skupinové setkání může končit bez závěru, to znamená, že setkání končí v předem stanovený čas, a to i v případě, že je skupina plně ponořena do diskuze nebo aktivity. Avšak ve většině případů má setkání závěr v podobě komentáře vedoucího, který shrnuje celé skupinové dění, splněné úkoly a popřípadě vnáší dotaz, co by si účastníci přáli řešit příště. Dále můžeme setkání ukončit některou z uzavíracích technik, kterými může být tanec, zpěv či krátký rituál, který umožňuje uvolnění, dopřává účastníkům pocit soudržnosti, intimity setkání a plynulý přechod do dalších aktivit (Kratochvíl, 2005).

Z kapitoly vyplývá, že skupina má svá pravidla a práce s ní nabývá různých forem. Nelze jí také upřít její přínosy a skutečnost, že nás ovlivňuje, i když se právě v ní nenacházíme. Se skupinou osob s mentálním postižením pracujeme mimo jiné v sociálních službách v rámci aktivizačních programů, o kterých pojednává následující kapitola.

4 Sociální služby

Kapitola seznamuje čtenáře s legislativním ukotvením sociálních služeb jako takových a dále přibližuje některé z jejich paragrafů potřebných pro další vymezení. Pojednává o historii sociálních služeb důvodu úzké propojenosti s osobami s mentálním postižením. Na konci se zabývá činností pracovníka v sociálně aktivizačních programech, ve kterých skupinová sexuální osvěta může probíhat.

4.1 Legislativa

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách „*upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci (dále jen „osoba“) prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách.*“ A také se mimo jiné zabývá výkonem povolání sociálního pracovníka a pracovníka v sociálních službách (Mach, Janečková, 2019). Matoušek (2011) toto vymezení Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky (dále jen MPSV ČR) rozšiřuje s tím, že si sociální služby kladou za cíl nejen zlepšit kvalitu života osobám společensky znevýhodněným a podporovat je k co největšímu možnému začlenění do společnosti, ale také se věnují rodině uživatele a skupině, do které patří, popřípadě zájmům širšího okruhu lidí, ve kterém se podporovaná osoba vyskytuje.

§53 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách vymezuje služby sociální prevence, které podporují osoby ohrožené krizovou životní situací, životními návyky či způsobu života, které vedou k nechtěným důsledkům. Tento druh služby si klade za cíl podporovat tyto osoby v nepříznivých životních situacích a chránit ostatní před společensky nežádoucími jevy.

Pod služby sociální prevence spadají dle §66 zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením. Služba ve SPOLU Olomouc (2020) si klade za cíl podporovat rozvoj nebo udržení určitých dílčích schopností a dovedností dle potřeb a zájmů osob se zdravotním postižením a seniorů.

Dle §116 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách jako pracovníka v sociálních službách můžeme považovat svéprávnou, bezúhonnou, zdravotně a odborně způsobilou osobu, která mimo jiné pod dohledem sociálního pracovníka podporuje osobu se zdravotním postižením k soběstačnosti, pomáhá při uplatňování práv a zájmů, vytváření základních sociálních a společenských kontaktů. Také vykonává výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti a jiné.

4.2 Historie sociálních služeb

Z pohledu historie můžeme poskytování sociálních služeb rozlišit na jednotlivá období v průběhu, kterých docházelo k jejich vývoji. První sociální služby se objevily v ranném středověku po přijetí křesťanství jako státního náboženství a převážně se zaměřovaly na osoby nemajetné. Chudému byla péče poskytována pouze v podobě almužny, žádné právní nároky nebyly možné. Později kláštery a farnosti poskytovaly sociální služby formou přístřeší, základní stravy a zdravotní péče. Ze strany státu však převládal represivní přístup vůči chudým, a to až do počátku novověku. Ve středověku se začaly budovat útulky pro chudé a začaly se vydávat první chudinské zákony. Na přelomu 18. a 19. století začala vznikat velká zařízení jako sirotčince, blázince, starobince nebo chudobince (Matoušek, 2011). Sociální služby na počátku 20. století byly poskytovány nejčastěji formou ústavní péče. Svěřenci, kteří žili ve vysokokapacitních ústavech, nosili stejnokroje, plnili náročné pracovní úkoly. Kvalita života uživatelů nebyla primárním cílem pracovníků (Čámský, 2011). Na straně druhé docházelo k rozkvětu dobrovolné sociální péče a vzniku jejich spolků. Postupně také vznikaly poradenské služby, které se specializovaly na volbu povolání, duševní zdraví, matky s dětmi nebo na „úchylné děti“. To vše vznikalo především na základě odezvy matek dětí s různými druhy znevýhodnění na ústavní péči (Kodymová, 2001, in Matoušek, 2011).

Po roce 1989 v České republice došlo k počátku transformace v sociálních službách z důvodu změn v politicko-ekonomické oblasti. Nový systém se stal účinným až po schválení zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Nápomocné také bylo přijetí principů ochrany lidských práv a vznik právních standardů kvality. S transformací se pojí pojem deinstitucionalizace, který vyjadřuje přechod z dlouhodobé péče v ústavech na poskytování sociálních služeb, které se zaměřují na individuální podporu života člověka v jeho přirozeném společenství (Čámský, 2011).

4.3 Pracovník v sociálně aktivizačních programech.

Sociální služby můžeme dělit na tři druhy, kterými jsou sociální poradenství, sociální péče a sociální prevence. Služby si kladou za cíl napomáhat osobám nacházejících se v nepříznivé sociální situaci (Čámský, 2011).

Pod služby sociální prevence řadíme mimo jiné sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením. Úkolem této služby je ambulantně či terénně pomáhat těmto lidem především ve zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, pomoci při uplatňování práv, nebo poskytovat sociálně terapeutické činnosti. Služba je bezplatná.

V rámci některých programů je však zapotřebí hradit fakultativní poplatky například za pronájem (Mach, Janečková, 2019).

Aby se mohly v rámci této služby také uskutečňovat skupinové programy, a přitom zůstal zachován individuální přístup ke každému uživateli, je zapotřebí mnoha pracovníků. Nejčastěji jsou to pracovníci v sociálních službách. Za pracovníka v sociálních službách považujeme člověka, který se podílí na základní výchovné a vzdělávací nepedagogické činnosti a aktivizačních činnostech (Matoušek, 2011). Při práci se skupinou povzbuzuje a podporuje atmosféru sdílení nebo také emoční zapojení (Matoušek, 2013).

Součástí aktivizačních programů může být také sexuální osvěta. Z tohoto důvodu by měla mít každá organizace zpracovaný **Protokol o sexualitě a sexuálním zneužívání**, který nastavuje pevné základy a obecné podmínky popisující postoje daného zařízení a je podrobněji popsán v podkapitole Vymezení sexuální osvěty (Volfová, Kozáková, Velemínský, 2008).

Díky nastínění historického vývoje sociálních služeb můžeme vnímat, že uznání člověka s postižením jako plnohodnotné bytosti a možnost využití komplexních sociálních služeb nebyla v jednotlivých obdobích příliš možná či snadná. Avšak z uvedeného textu vychází, že sociální služby prošly velkou změnou a transformace pomáhá tyto vzorce měnit. Osobě s mentálním postižením by měla být v rámci sociálních služeb poskytována celistvá podpora, která zahrnuje také sexuální osvětu. Sexuální osvěta může být mimo jiné součástí aktivizačních skupinových programů, kterých jsou součástí pracovníci v sociálních službách. Také by měla služba splňovat podmínky ukotvené v Protokolu o sexualitě.

5 Metodologická východiska

Kapitola se zabývá cílem výzkumu a výzkumnými otázkami. Zdůvodňuje výběr strategie, vymezuje techniku a nástroj zjišťování, které napomáhají odpovědět na zvolený cíl a výzkumné otázky. Charakterizuje výzkumný soubor a místo šetření.

5.1 Výzkumný problém, cíl, výzkumná otázka

Na základě zkoumaného problému, který autorka stanovila, byl vymezen tento cíl výzkumu a výzkumná otázka.

Cílem bakalářské práce je popsat průběh skupinového programu pro ženy s mentálním postižením v sociální službě s názvem Dámský klub.

Výzkumné otázky:

- Jak probíhá skupinový program sociální služby s názvem Dámský klub pro ženy s mentálním postižením?
- Jak je naplňován Protokol sexuality SPOLU Olomouc v rámci skupinového programu Dámský klub?

Na cíl a výzkumné otázky práce bude zodpovězeno na základě zúčastněného pozorování skupiny žen navštěvující skupinový program Dámský klub, obsahové analýzy a z dokumentů sociální služby.

5.2 Design výzkumu

Vzhledem ke zkoumané oblasti a stanovenému cíli autorka vychází z definice metodologa Creswella (2007), který kvalitativní přístup vnímá jako proces k pochopení konkrétního problému, prostřednictvím kterého výzkumník vytváří celostní obraz, doplněn analýzou textů a názory účastníků výzkumu, který se odehrává v přirozeném prostředí. Miovský (2006) považuje v kvalitativním přístupu za základní a nejvíce rozšířený typ výzkumu případovou studii, jejímž výzkumným objektem je člověk, skupina nebo organizace.

Dle Creswella (2007) se případová studie může dělit na několik typů, kterými jsou jednopřípadová studie zaměřující se pouze na jeden předmět výzkumu; víceřípadová studie zabývající se také pouze jedním předmětem, ale pro ilustraci využívá vícero případů; vlastní

případová studie zaměřující se na případ samotný, který je určitým způsobem specifický či neobvyklý.

V sociálních vědách pro segmentaci případových studií volíme tradiční typologii, která popisuje případovou studii exploratorní, jejímž záměrem je prozkoumat daný jev, explanatorní neboli vysvětlující souvislosti s tématem, a deskriptivní, která má za cíl popsat a porozumět zkoumanému jevu (Chrastina, 2019).

Z tohoto důvodu byla pro výzkum bakalářské práce zvolena deskriptivní případová studie, jejímž smyslem je porozumění případu či více případům a velmi podrobné bádání, při němž je důležitý sběr dat vztahující se k předmětu výzkumu (Sedláček, in Švaříček, Šed'ová a kol., 2014).

5.3 Techniky sběru dat

V souvislosti se strategií výzkumu byly voleny i techniky sběru dat, jejichž výběr je stejně tak rozmanitý. Nejstarší a nejdůležitější technikou sběru dat v kvalitativním výzkumu je zúčastněné pozorování, při kterém dlouhodobě systematicky sledujeme a popisujeme účastníky v místě a času dění. Pozorovatel se aktivně zapojuje do sociálních situací, je v blízkém vztahu s pozorovanými, přirozeně reaguje a pozoruje vzniklé situace (Hendl, 2016). Zúčastněné pozorování můžeme dále dělit na otevřené a skryté zúčastněné pozorování. V prvním případě pozorovaní jedinci vědí o tom, že jsou pozorováni, přičemž v druhém případě je tomu naopak (Švaříček, Šed'ová, 2014). Z výše zmíněných důvodů bylo v tomto výzkumu pro sběr dat využito otevřeného zúčastněného pozorování, které se uskutečnilo po dobu 14 setkání.

Další použitou technikou sběru dat je analýza dokumentů, při které bylo vycházeno z Protokolu o sexualitě SPOLU Olomouc dostupný na <https://www.spoluolomouc.cz/protokol-o-sexualite/>, Evidence docházky a Anotace Dámského klubu, do kterých bylo možno nahlédnout, nikoliv dokumenty kdekoliv publikovat. Hendl (2016) za dokumenty osobní, úřední, archivní či virtuální považuje data, která byla vytvořena v minulosti jinou osobou než výzkumníkem pro účel rozdílný, než má výzkum. Miovský (2006) uvádí, že součástí může být obsahová analýza, při které se soustředíme na produkty lidské činnosti.

5.4 Metody zpracování a analýza dat

Yin (2003) za analýzu dat v případové studii považuje zkoumání, kategorizování, testování nebo jiné. Chrastina (2019) uvádí, že případové studie nemají jasně vymezený proces analýzy dat, proto ji můžeme chápat jako veškeré systematické postupy výzkumníka k datům, jejich třídění a kategorizování.

Záznamy z pozorování byly na konci každého setkání zapsány do předem připraveného dokumentu (viz. Příloha č. 1) a poté přepsány do elektronické podoby. Pro zpracování dat a následnou analýzu byla zvolena technika návrhu kategoriálních systémů využívaných převážně při záznamech z pozorování či dokumentů. Tento návrh popisného systému kategorií systematicky třídí získaná data pomocí vymezených kategorií, přičemž doplňuje abstraktní deskriptivní systém (Hendl, 2016). V případě tohoto výzkumu za kategorie považujeme jednotlivá setkání. Cílem bakalářské práce, kterou autorka předkládá, nebylo vyvodit obecně platné závěry. Tato práce je popisná.

5.5 Charakteristika výzkumného souboru a místa šetření

Pro získání participantů výzkumu byla zvolena nepravděpodobnostní metoda, zvláště pak samovýběr, kdy při prvotním setkání byla ženám nabídnuta možnost účasti (Miovský, 2006). Ze strany výzkumníka nebyly požadovány žádné podmínky pro účast, neboť všechna kritéria vymezovala organizace, jejíž služeb ženy užívaly. S tímto faktem souvisí příležitostné vzorkování, které je podloženo informovaným souhlasem vhodných participantů a také dochází na smluvené místo v určitém čase (Chrastina, 2019). Výzkumný vzorek tvořilo 9 dospělých žen s mentálním postižením ve věku od 19 do 35 let (Informace o věku byla zprostředkována vedoucí služby, která čerpá z dokumentu Žádost o poskytnutí služby.) docházející na pravidelný skupinový program Dámský klub v rámci organizace SPOLU Olomouc. Skupina byla uzavřená. S uživatelkami a jejich opatrovníky byl podepsán informovaný souhlas (viz. Příloha č. 2) o poskytnutí údajů pro vypracování bakalářské práce vždy podle toho, zda je či není uživatelka omezena ve svéprávnosti.

Pro komplexní zařazení výběru výzkumného vzorku autorka ve stručnosti představuje sociální službu a popisuje místo, ve kterém setkání probíhala.

Charakteristika sociální služby

SPOLU Olomouc z.ú. (dále jen SPOLU) je nestátní, nezisková organizace, jejímž hlavním cílem je maximální začlenění osob s mentálním nebo kombinovaným postižením do běžné populace. Organizace vznikla v roce 1995 na popud matek dětí s postižením, které nenalezly služby, které by splňovaly požadavky pro jejich děti. Proto se společně rozhodly založit občanské sdružení, kde jejich děti našly pravidelné volnočasové aktivity. V průběhu let začalo sdružení poskytovat osobní asistenci a také podporované zaměstnávání. Od 16. května 2007 SPOLU získalo od Krajského úřadu Olomouckého kraje registraci, čímž služby jako Osobní asistence, Sociální rehabilitace a Aktivizační a rozvojové programy jsou poskytovány v souladu se Zákonem o sociálních službách (SPOLU Olomouc – historie).

SPOLU poskytuje služby Osobní asistence (dále jen OSA) určené osobám s mentálním postižením od 7 do 64 let, spadá pod služby sociální péče a od ostatních se odlišuje tím, že je placená. Pod služby sociální prevence spadá Sociální rehabilitace (dále jen SR), která je určena osobám se zdravotním postižením od 16 do 64 let a Aktivizační a rozvojové programy (dále jen ARP) určené pro osoby s mentálním postižením ve věku od 7 do 64 let (SPOLU Olomouc, 2020).

Charakteristika místa výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo uskutečněno v místě sídla SPOLU Olomouc, z.ú. Program Dámský klub se převážně odehrává v Místnostech sociální aktivizace (dále jen MÍSA), které se nachází v prvním patře budovy. Samotná MÍSA je vymalována na bílo a osvětlena šesti stropními svítilny. Podlaha místnosti je zcela pokryta šedomodrým kobercem. Při vstupu do místnosti je po pravé straně flipchart, malá skříňka, knihovna, stolní počítač s reproduktory a skříň. Na straně levé jsou uloženy polštáře, krabice s hudebními nástroji, pod okny jsou dva vaky na sezení a v rohu místnosti malý stoleček. Pro účely Dámského klubu je prostor na protější zdi od vchodu před každým setkáním vyzdoben čtyřmi barevnými šátky, které si uživatelky tematicky dozdobily fixami a voskovými barvami. Uprostřed místnosti leží společně malovaná mandala na látku ve tvaru kruhu s velkou svíčkou uprostřed. Okolo svíčky jsou rozprostřeny různé druhy krystalů, které slouží k naladění se na program. Nechybí ani barevné polštáře a podsedačky na sezení, které jsou uspořádány do kruhu okolo společně vyráběného „oltáře“. K prostorám MÍSY náleží místnost se stoly, židlemi a malou cvičnou kuchyňkou, sklad s pomůckami a předsín pro odložení svršků a bot.

Důležitou součástí programu je také velká bílá, taktéž společně pomalovaná, krabice s víkem, ve které jsou uloženy všechny výše popsané pomůcky jako šátky, svíčka, krystaly, ale také Listy sexuality Petra Eisnera a Sylvie Mikulcové (2009), společně s brožurami Už vím! od Společnosti pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z.s. (dále jen SPMP), dostupné na www.uzvim.org. V krabici se také nachází názorné pomůcky k daným tématům, jako například různé druhy menstruačních vložek a tampónů, menstruační kalíšek, prázdné plato antikoncepce, kondomy, ale také epilátor a holicí strojek.

6 Průběh výzkumného šetření a interpretace získaných dat

Kapitola se zabývá průběhem výzkumného šetření, přičemž popisuje průběh jednotlivých setkání. Dále autorka výzkumné šetření vyhodnocuje, vymezuje limity studie a shrnuje poznatky výzkumu.

6.1 Protokol o sexualitě

Protokol o sexualitě SPOLU Olomouc byl uveden v platnost od 30. 10. 2018. Jeho zkrácená verze je dostupná na <https://www.spoluolomouc.cz/protokol-o-sexualite/>. SPOLU zaujímá respektující postoj k základním potřebám osob s mentálním postižením, mezi které mimo jiné patří právo na vlastní sexualitu, intimitu a vztahy se svými vrstevníky. Protokol o sexualitě vychází především z práv uvedených v Deklaraci sexuálních práv dle World Association of Sexual Health z roku 1999 (WAS, 2020). Do té patří právo na: sexuální svobodu, sexuální autonomii a bezpečnost tělesné sexuality, sexuální soukromí, sexuální rovnost, sexuální rozkoš, svobodně se sexuálně sdružovat, svobodné a odpovědné sexuální rozhodnutí, sexuální informace, důkladné sexuální poučení, sexuální zdravotní péči.

V oblasti sexuality a intimity jsou kromě asistentů proškoleni dva sexuální důvěrníci, muž a žena, tedy organizací pověřené osoby k práci se sexualitou uživatelů na úrovni osvěty a intervence. Jsou členy unie sexuálních důvěrníků ČR – NEBUŽ NA NULE, a v neposlední řadě poskytují důležité informace a rady poskytované ostatním zaměstnancům SPOLU v rámci tématu sexuality a intimity při práci s uživateli. Asistentky Dámského klubu jejich podporu formou konzultací využívaly také.

6.2 Asistentky

Setkání se účastnily čtyři asistentky a jedna dobrovolnice, které měly podepsány veškeré náležitosti k možnosti vykonávání své práce ve SPOLU. Autorka na základě dlouhodobé spolupráce ví o absolvování akreditovaných kurzů vzdělávacích programů, které asistentky při práci se skupinou a tématy sexuální osvěty využívaly. Informace byly ověřeny na základě rozhovoru s asistentkami a jejich souhlasem se zveřejněním v závěrečné práci.

Konkrétně to byla vedoucí skupinového programu – pracující ve SPOLU od července 2018. Absolvovala kurz Sexualita a vztahy lidí s postižením 1, pod vedením Petra Eisnera, DiS.

Asistentka 1 – pracující ve SPOLU od července 2017 jako asistent/vedoucí ARP a osobní asistent. Absolvovala kurz Sexualita a vztahy lidí s postižením 1, 2, pod vedením Petra Eisnera, DiS.

Asistentka 2 – pracující ve SPOLU od června 2016 jako asistent ARP a OSA, od června 2018 jako koordinátor ve službě OSA. Absolvovala kurz Sexualita a vztahy lidí s postižením 1, pod vedením Petra Eisnera, DiS.

Asistentka 3 – pracující ve SPOLU od července 2009 jako vedoucí služby ARP. Absolvovala školicí akci SPOLU Olomouc s názvem Sexualita lidí s mentálním postižením pod vedením Mgr. Ivy Jančíkové.

6.3 Témata

Sběr dat pomocí zúčastněného pozorování probíhal od 27. 3. 2019 do 21. 1. 2020. Dohromady bylo pozorováno 14 setkání.

Jednotlivá setkání se zaměřovala na téma spadající pod okruhy:

- Tělo ženy a muže
- Péče o sebe
- Intimita a bezpečí

Dle chronologie můžeme setkání konkrétněji dělit na:

- Seznámení
- Rozdíly mezi ženou a mužem
- Muži
- Setkání v kavárně
- Piknik v parku
- Vztahy
- Vztahy a láska
- Intimní zóny
- Móda
- Kde se seznámit a jak o sebe pečují?
- Schůzka
- Vánoční setkání
- Hygienické pomůcky
- Některé pomůcky v životě ženy

Zprvu skupinová setkání probíhala jednou měsíčně s dvouhodinovým trváním. Po poradě s asistentkami bylo vyhodnoceno, že větší efektivnost setkání bude v intervalu čtrnácti dnů po hodině a půl. K tomuto bylo přistoupeno od 8. setkání.

6.4 Rituál

Z teoretické části textu vyplývá, že pro sexuální osvětu je velice podstatné bezpečné prostředí. Aby toto prostředí bylo vymezeno nejen na základě pravidel, bylo k ohraničení důvěrného prostoru využito rituálu (viz. Příloha č. 3) jak k zahájení, tak k ukončení samotného setkání.

K zahajovacímu rituálu byla zvolena hořící svíčka, jejíž plamen představoval intimitu a důvěru. Aby byl vjem prožit nejen pomocí zraku, ale i hmatu, byla každé ženě sedící v kruhu nabídnuta možnost si nad plamenem nahřát své ruce. Poté byla svíčka umístěna do středu kruhu a ženy byly vybídnuty si vybrat jakýkoliv druh drobného kamene, který je během daného setkání bude doprovázet. Minerály mohly ženy mít po celou dobu setkání u sebe, držet v ruce, v kapse apod. Účastníci užívající vozík byly kameny nabídnuty k výběru na základě barvy. Kámen v tomto rituálu představoval zhmotněnou energii, prostřednictvím které podporoval ženy k síle otevření se a sdílení. Pro zapojení dalšího smyslu, sluchu, bylo využito stolního počítače ke zprostředkování klidné hudby.

Ukončovací rituál spočíval ve vrácení kamenů zpět do středu společného kruhu. Ženy si opět nahřály ruce nad plamenem svíčky, u kterého se jednotlivě se skupinou rozloučily. Na konci jedna z asistentek svíčku umístila tak, aby k ní měla každá ze zúčastněných přístup a společně plamen sfoukly.

Rituál byl součástí každého programu v MÍSE. V případě, že se setkání odehrávalo na jiném místě, k zahájení byly použity pouze kameny.

6.5 Popis jednotlivých setkání

1. setkání – Seznámení

Cíl: Seznámit se, vytvořit si mezi sebou důvěrný prostor, nastavit pravidla, vymežit témata setkání, zvyknout si na jiný „styl“ pravidelného skupinového programu v rámci SPOLU.

Pomůcky: mandala, svíčka, minerály, flipchart, fixy, stolní počítač

Průběh setkání

Prvního setkání se zúčastnily pouze tři uživatelky. Na začátku jsme se přivítaly rituálem, který byl předem popsán a vysvětlen. Skupina se společně dohodla, že svíčka bude po celou dobu setkání hořet. Také, že oheň svíčky bude symbolem prostoru, ve kterém si může každá z přítomných sdělovat cokoli, ať už intimního nebo ne. Poté uživatelky společně s asistentkami sepsaly požadovaná pravidla na flipchart (viz. Příloha č. 4). Podpora ze strany asistentek spočívala hlavně při diskuzi o 2. pravidlu (viz. příloha), kdy jedna z uživatelek požadovala pravidlo – „nebudeme skákat z okna“. Diskuze pokračovala k dalším možným nebezpečným činnostem. Asistentky navrhly několik zastřešujících pojmů, jako „dáváme na sebe pozor“, nevyhledáváme nebezpečí a chováme se bezpečně. Uživatelky nakonec jednohlasně schválily poslední návrh. Také se skupina společně zamyslela nad tím, co ji spojuje, co mají všechny účastnice společného. Všechny spojovalo stejné pohlaví, to, že jsou ženy. Společné povídání se ubíralo směrem, co to znamená být ženou.

Ke konci programu jsem pro uvolnění zvolila tanec a imaginaci, při níž dostaly ženy za úkol představit si zvíře, kterým by právě teď chtěly být, kterým se právě teď cítí a podle toho tančit na různé rytmy hudby. Škála zvířat byla široká – Lucie výbušnými pohyby ztvárnila žraloka, Alena se v rytmu hudby kroutila jako had, Martina svými jemnými pohyby a opatrným našlapováním představovala kočku.

Na konci setkání jsme společně zopakovaly dohodnutá pravidla a rozloučily se. Celkový průběh setkání spočíval především na naladění se na sebe a zvyknutí si na zcela jiný průběh programu, oproti ostatním pravidelným programům, které probíhaly v MÍSE.

Shrnutí

Při setkání byla cítit nejistota. Několikrát jsem opakovala, čeho se bude program týkat, ženy vypadaly hodně nejistě, styděly se. Skupina byla při sepisování pravidel aktivní. Závěrečný tanec uživatelky ocenily potleskem.

2. setkání – Rozdíly mezi ženou a mužem

Cíl: Seznámit se, vytvořit si mezi sebou důvěrný prostor, nastavit pravidla, vymezit základní rozdíly mezi pohlavími.

Pomůcky: mandala, svíčka, minerály, Listy sexuality (Eisner, 2009, str. 2, 6, 7), pastelky, fixy

Průběh setkání

Druhého setkání se zúčastnilo pět uživatelék. Přivítaly jsme se rituálem, který byl nově přichozím vysvětlen. Zopakovaly jsme si pravidla, která byla vytvořena na prvním setkání a po domluvě jsme doplnily další. Čtyři uživatelky sdělily, že se znají ze školy, ale nevdí jim potkávat se také v programu Dámský klub. Zeptaly jsme se, co ženy od skupinového programu očekávají, co by mohlo být náplní Dámského klubu. Uživatelky zmiňovaly téma vztahů, jedna z nich sdělila, že by chtěla gumového kluka, dál o tom mluvit nechtěla.

Pokračovaly jsme v minulém tématu, co pro nás znamená být ženou, jaké jsou odlišnosti mezi muži a ženami? „*Kluk a holka*,“ jasně vymezila Alena. „*Jak se pozná, že je někdo holka?*“ zeptala se asistentka. Účastnice se zaměřily na zevnějšek. Komentovaly rozdíly v délce vlasů a oblečení. Společná diskuze skupinu přivedla k novorozeňatům. Jelikož stále nikdo nezmínil hlavní rozdíl, a to v pohlavních orgánech, jedna z asistentek řekla, že ženy mají větší ňadra než muži. Skupinou se ozval stydlivý smích, některé z žen si schovaly obličej do dlaní. Martina na otázku odpověděla: „*miminka*.“ Asistentka se zeptala: „*jak poznám miminko holku od miminka chlapečka?*“ Po dlouhém tichu Alena ukázala mezi své nohy a řekla: „*čůrat*.“ Toto tvrzení jedna z asistentek podpořila a pohlavní orgány pojmenovala jako penis a vagínu. Opět přišel stydlivý smích a rozhostilo se ticho. Avšak na uživatelkách byl vidět velký zájem. Druhá z asistentek řekla, jak pohlavním orgánům říká ona. Ostatní ženy se přidaly s dalšími synonymy. Pojmenovávaly jak mužské, tak ženské pohlavní orgány a rozlišovaly tak osoby ve svém okolí. Asistentka se zeptala, zda ženy chtějí vidět obrázek nahé ženy a muže. Celá skupina souhlasila. Obrázky kolovaly v kruhu a asistentky je dle potřeb konkrétní ženy individuálně popsaly. Uživatelka Věra se na obrázek muže podívat nechtěla. Nicméně v průběhu programu si obrázek z kruhu vzala a v soukromí prohlédla.

V následující aktivitě dostaly ženy nakopírovaný obrys nahé ženy. Pomocí pastelek a fixů měly za úkol ztvárnit sebe nebo postavu ženy s jejími typickými znaky. Markétě, která v rámci omezení schopnosti horních končetin kreslit nemůže, pomohla asistentka. Markéta veškerou svou představu o sobě, svém vzhledu nebo také o barvě pastelky asistentce konkrétně popsala. Postupovaly od hlavy k nohám. Asistentka kladla doplňující otázky a neustále výkres držela tak, aby na něj uživatelka pohodlně viděla. Martině byla také poskytnuta asistence v bližším popsání úkolu. Asistentka uživatelku navedla a požadavek více konkretizovala – co obvykle na sobě nosíš, jaké máš vlasy? Celá aktivita trvala okolo 30 minut. Poté, kdo chtěl mohl obrázek ostatním ukázat a okomentovat jej, díky čemuž uživatelky opět vyjmenovaly specifika postavy

ženy. Zúčastnily se všechny. Také souhlasily s uložením kreseb a použitím pro závěrečnou práci (viz. Příloha č. 5).

Pro relaxaci byl zvolen tanec s nástroji. Rytmus byl zprvu pomalý, poté dynamický a na konci opět pomalý. Ženy nástroji doprovázely písně a v průběhu si je střídaly. Na rytmus také reagovaly pohyby těla. Některé přidaly i svůj hlas.

Shrnutí

Skupina si na tomto setkání zopakovala vytvořená pravidla a účel rituálu. Společně se bavila o tom, co od Dámského klubu očekává. Společně si vymezila především anatomické rozdíly mezi ženou a mužem. Ve skupině bylo nahlas pojmenováno pohlaví muže a ženy. Některé uživatelky slova řekly nahlas, domnívám se, že toto otevření se bylo pro skupinu zásadní. K ukotvení tělesných rozdílů mezi pohlavími bylo použito vymalování obrysu ženské postavy.

3. setkání – Muži

Cíl: Ukotvit si rozdíly mezi ženou a mužem. Pojmenovat své představy o partnerovi.

Pomůcky: mandala, svíčka, minerály, Listy sexuality (Eisner, 2009, str. 3, 7)

Průběh setkání

Setkání se zúčastnilo pět uživatelek. Bylo zahájeno společným rituálem, o který většina žen při příchodu projevila zájem. Společně jsme se vrátily k minulému setkání a ukázaly si kresby žen.

Přestože bylo připraveno jiné téma, uživatelky projevily zájem bavit se o vztazích, mužích a nakreslit si také je. Skupina s obrysem mužské postavy pracovala obdobně jako na předchozím setkání (viz. Příloha č. 6). Každá z žen si nakreslila takového muže, který by se jí líbil. Během kreslení jsme si připomněly tělesné znaky typické pro muže. Martina poprosila o zapůjčení obrázku postavy nahého muže. Jednotlivé kresby jsme si navzájem ukázaly a pokračovaly v diskuzi, kdo by takového muže chtěl, co bychom s ním chtěly dělat. Uživatelky zmiňovaly držet se za ruce, objímat se, „pusinkovat“, ležet s ním v posteli a tam se objímat atd. Martina ve chvílce ticha řekla, že by chtěla „chlapa“. Zdálo se, že je to pro ni velice zásadní pojmenovat svou tužbu a sdělit ji nahlas. Lucie sdělila, že chodí se svým spolužákem a také že si dali pusy.

Všechny uživatelky se vzájemně poslouchaly. Souhlasně přikyvovaly, nebo řekly jiný názor jako v případě Pavly, která sdělila, že muže nechce, protože by neměla čas pro sebe. Po delším

poslouchání ostatních názor změnila a ztotožnila se s přáním Markéty, která by se chtěla s mužem vídat jen občas. Markéta také doplnila, že není možné mít vztah s asistentem SPOLU. Také se skupina bavila o možnostech seznámení s muži. Společně jsme se domluvily, že v tématu budeme pokračovat příští setkání.

Setkání bylo zakončeno krátkým tancem a rituálem.

Shrnutí

Ženy pojmenovaly a znázornily své představy vztahující se k muži, který by se jim líbil a zároveň pojmenovaly a navzájem si sdělily, jakým způsobem by s mužem chtěly trávit čas. Také znovu pojmenovaly rozdíly mezi mužským a ženským tělem.

4. setkání – Setkání v kavárně

Cíl: Setkání mimo prostory MÍSY.

Průběh setkání

Setkání se zúčastnilo šest uživatelek. Sešly jsme se pře budovou SPOLU a pokračovaly bez rituálu do kavárny, ve které jsme měly rezervovaný stůl. Setkání v kavárně mělo za úkol navodit atmosféru klasických dámských „sedánek“ u kávy či čaje. Cílem bylo ženy propojit v jiném prostředí než v prostorách SPOLU. Avšak zvolené místo nesklidilo mnoho úspěchu, krom potěšení z pochutin. I přes to jsme se dotkly témat, které vyplynuly z diskuze, jako partnerství či jak se rodí děti. Bylo přislíbeno téma těhotenství probrat při následujícím setkání.

Shrnutí

V kavárně byl velký hluk a na hlubší sdílení nebyl mezi ostatními hosty vhodný prostor. Také dlouhý stůl, který nám v kavárně připravili, nebyl vyhovující. Nejen, že se skupina neslyšela, ale také na sebe ženy neviděly. Každopádně na konci setkání všechny ženy sdělily, že si setkání i přes to užily.

5. setkání – Piknik v parku

Cíl: Diskuze na téma těhotenství.

Pomůcky: svíčka, minerály

Průběh setkání

Pátého setkání se zúčastnily čtyři uživatelky a proběhlo formou pikniku v parku. Pro piknik byl zvolen plácek s větším soukromím. Po usazení jsme se přivítaly zaběhnutým rituálem se svíčkou a minerály. Každá z účastnic s sebou přinesla nějakou drobnou pochutinu z domu (ovoce, koláč, sladkosti atd.), kterými jsme se pohostily navzájem.

Uživatelky jsme motivovaly k tomu rozpomenout se na téma, které chtěly dnes probírat. Markéta si vzpomněla na téma těhotenství, Alena se přidala ukázáním na své nafouknuté břicho. Společně jsme probraly život ženy. Bavily jsme se o menstruaci, jak dlouho trvá, jaké hygienické potřeby v době menstruace žena používá, také pocity a nálady v rámci menstruačního cyklu. Uživatelky se přidávaly a sdílely, jaké mají při menstruaci pocity.

Plynule jsme navázaly na téma těhotenství, neboť jedna z asistentek byla těhotná a přinesla ostatním ukázat fotografii z ultrazvuku. Většina účastnic projevila zájem o to, být matkami. Alena sdělila: „*Já chci mít břicho, chci miminko chovat.*“ Asistentka očekávající dítě mluvila o tom, co všechno musí žena obstarávat v případě, že má dítě: „*Žena musí dítě přebalovat, krmit jej, převlékat a v noci se k němu budit.*“ Alena po tomto objasnění dodala: „*miminko si půjčím, budu ho vozit v kočárku v parku.*“ Další dvě uživatelky se k Alenině tužbě přidaly. Doplnily jsme další témata týkající se těhotenství, jak dítě vzniká. Na vyjádření jedné z asistentek, že má žena s mužem pohlavní styk, Markéta výskla a tleskla. Bylo vidět pozitivní překvapení z hlasitého pojmenování pohlavního styku. Také jsme si vysvětlily, co se děje s tělem ženy, co znamená šestinedělí a kde může žena родit.

Poté jsme společně uklidily a rituálem jsme se rozloučily.

Shrnutí

Uživatelky se do diskuze zapojovaly v tom, co je jim blízké, v čem mají znalosti. Markéta se hodně vyjadřovala k sexuálnímu styku, pojmenování pohlavních orgánů a průběhu těhotenství. Další uživatelky se spíše zaměřily na vztah s mužem a tužbě mít miminko. Uživatelka Kristýna se příliš nezapojovala, bylo to druhé setkání, kterého se účastnila. Setkání v parku proběhlo lépe než v kavárně, avšak uživatelky místy ztrácely pozornost a věnovaly se dění v parku.

6. setkání – Vztahy

Cíl: Diskuze na téma vztahů.

Pomůcky: mandala, svíčka, minerály, flipchart, fixy

Průběh setkání

Setkání se zúčastnily pouze dvě uživatelky. Program se po delší době odehrával v MÍSE, proto jsme rituálu věnovaly delší čas. Zopakovaly jsme si, co znamená hořící plamen svíčky. Markéta odpověděla, že to, co si řekneme, se nikdo jiný kromě nás nedozví.

Celé setkání se hovořilo na téma vztahy. Společně jsme vymezily, jaký je rozdíl mezi kamarádem a partnerem. „*Kuba, moje láska,*“ řekla Lucie, podělila se o svou aktuální zkušenost se spolužákem, ke kterému cítí hluboké city. Společně s asistentkou se snažily pojmenovat, zda jsou spolužáci, kamarádi nebo partneři. To se příliš nedařilo.

Na flipchart byly napsány dva oddíly – kamarád/ka, přítel/kyně. Pro větší systematičnost byly jednotlivé oddíly rozděleny na – Kdo je kamarád/přítel? Co společně můžeme dělat? Kde najít kamaráda/přítele? Skupina společně jmenovala jednotlivé znaky nebo to, co samy ženy od těchto vztahů vyžadují. Asistentka návrhy zapisovala:

Kdo je kamarád/ka? Člověk, se kterým si rozumíme, můžeme se mu svěřit s tajemstvím, pomůže nám, když potřebujeme. Vyrůstali/y jsme spolu. Bavíme se ve škole.

Co společně můžeme dělat? Chodit na procházky, do kina, divadla, na kávu, smát se spolu, dělat společný koníček.

Kde najít kamaráda/ku? Ve škole, na kroužku/zájmové aktivitě, ve SPOLU, na seznamce.

Kdo je přítel/kyně? Člověk, ke kterému cítím lásku. Miluji jeho/ji. Chci s ní/m mít svatbu.

Co společně můžeme dělat? Chodit na procházku a držet se za ruce. Líbat se, mazlit se, mít spolu sex. Mít spolu svatbu. Chodit do kavárny, na výlety, na ples.

Kde najít přítele/kyni? Ve škole, při zájmové aktivitě, přes inzerát, na koncertě, přes seznamku, v práci.

Poté byla doplněna otázka, kdo je asistent/pečovatel? „*Ty a ty,*“ řekla Lucie. „*Kdo jsme my asistentky?*“ zeptala se jedna z nich. „*Kamarádky*“ bylo odpovězeno. Markéta Lucii opravila, že asistentky kamarádky nejsou, nemusejí být. Markéta objasnila: „*Je to vaše práce.*“ Asistentky souhlasily. Bylo vysvětleno, že asistentky chodí do SPOLU pracovat. Jsou tady

pro to, aby poskytovaly podporu uživatelkám a jsou za to placené. Proto se uživatelky a asistentky setkávají pouze v rámci skupinových programů, osobní asistence, či na jiných akcích organizovaných SPOLU.

Setkání bylo ukončeno relaxací na koberci a společným sfouknutím svíčky.

Shrnutí

Díky nižšímu počtu uživatelky, byl dostatečný prostor pro hlubší sdílení. Lucie se se svým vztahem velice otevřela. Avšak nebyla schopna svůj vztah vymezit, ale v obecném zaznamenání znaků kamarádství a partnerství na flipchart byla aktivní. S Markétou se při psaní znaků kamarádství a partnerství navzájem doplňovaly.

7. setkání – Vztahy a láska

Cíl: Pomocí diskuze individuálně vymezit co je to láska a mezi kým může vzniknout.

Použité pomůcky: mandala, svíčka, minerály, stolní počítač, flipchart, fixy

Průběh setkání

Setkání se zúčastnilo pět uživatelky. Jelikož se setkání delší dobu neodehrávalo v tak hojném počtu, zeptaly jsme se, zda účastnice vědí, co znamená hořící plamen svíčky po celou dobu našeho setkání. Markéta odpověděla nejrychleji: „*že to nikomu neřekneme.*“ Andrea dodala, že když hoří svíčka, říkáme si tajemství. Poté jsem zopakovala naše role asistentek a vedoucí programu a role žen jakožto uživatelky služby.

Úvodní sdílení, jak se dnes ženy mají, bylo krátké. Společně jsme se proto vrátily k tématu, kterému jsme se věnovaly na minulém setkání, Vztahy. Markéta, která se předešlého setkání účastnila, byla velice aktivní a skupinu vedla k doplnění rozdílů mezi kamarádstvím a partnerstvím, také možná místa pro nalezení těchto vztahů a činnosti, které spolu mohou kamarádi či partneři vykonávat.

Poté jsme přešly k otázce „Co je to láska?“ Monika odpověděla, že: „*Je to, když někoho miluju. Prsten, svatba...*“ Alena reagovala slovy: „*holka, kluk,*“ a přidala „*zvuk pusinek*“. Asistentky potvrdily, že vše zmíněné láska opravdu může být. „Kterí lidé mohou mít mezi sebou lásku?“ byla další otázka. Monika vyjmenovala matku, otce, kluka. Markéta sdělila, že mezi mužem a ženou. Ostatní účastnice souhlasily a diskutovalo se o vztazích partnerských. Monika sdělila, že první musí být „*prsten, svatba, pusa, láska*“. Lucie se přidala s tím, že si svého Kubu vezme. Alena ukázala na svůj prstýnek. Situace se stala mírně chaotickou.

Využily jsme proto flipchart ke znázornění partnerských vztahů. Na papír byla nakreslena žena a muž, žena a žena, a také muž a muž. Kdo je to heterosexuál a homosexuál? Nebylo odpovězeno, jen Andrea řekla, že slova zná, ale neví jejich význam. Uživatelkám bylo vysvětleno, že když muže sexuálně přitahuje žena, nebo je do ní zamilován, cítí k ní partnerskou lásku, označujeme jej jako heterosexuála. Stejně tak, jako když ženu přitahuje muž. Po vysvětlení jsme se zeptaly, který z nakreslených párů je tedy pár heterosexuální? Většina žen ukázala na kresbu ženy a muže. Dále bylo vysvětleno, že označením homosexuál myslíme muže, kterého přitahuje muž, nebo také ženu, kterou přitahuje žena. Můžeme je dále rozlišit na gaye nebo lesby. Markéta řekla, že tato slova zná. Dále přiřadila kresby dvou žen k napsanému slovu lesba a kresby dvou mužů k pojmu gay. Alena sdělila, že se jí líbí muž s dlouhými vlasy. Další ženy se na otázku „Jaký se vám líbí partner/partnerka?“ přidaly. Všechny popisovaly převážně vzhled. Uživatelka Petra se nezapojila vůbec, na otázku odpověděla: „nevím.“

Setkání bylo zakončeno společnou relaxací při hudbě a následným ukončovacím rituálem.

Shrnutí

Setkání bylo náročné vzhledem k tomu, že Bára neustále odbíhala od tématu. Další účastnice měly také velkou potřebu vypovídat se mimo téma. O téma partnerský vztah zájem ze strany uživatelék byl.

8. setkání – Intimní zóny

Cíl: Společné vymezení vlastních intimních zón.

Použité pomůcky: mandala, svíčka, minerály, stolní počítač, hudební nástroje, Listy sexuality (Eisner, 2009, str. 6)

Průběh setkání

Setkání se zúčastnilo osm uživatelék. Začaly jsme klasicky rituálem, o který se účastnice přihlásily. Ve společném kruhu jsme si povídaly o těle ženy. O tom, na kterých místech se nás může dotýkat cizí člověk. Martina s Alenou řekla, že se s cizím člověkem mohou obejmout. Na to reagovala Markéta, že jí cizí člověk může podat ruku při pozdravu. Povídaly jsme si o tom, kam by se nás mohl dotýkat kamarád nebo partner. Uživatelky byly motivovány k rozpomenutí si na předešlé hodiny, kdy jsme pobíraly rozdíly mezi kamarádem, přítelem, asistentem nebo cizím člověkem.

Ženám byly rozdány výkresy s obrázkem nahé ženy. Dostaly za úkol červeně vykreslit nejintimnější místa na těle, kterých se může dotýkat pouze sama uživatelka, případně partner, nebo v rámci podpory při hygieně asistentka či rodič. Většina žen červeně vymalovala rozkrok a ňadra. Modrou barvou vykreslovaly místa na těle ženy, kterých se může dotýkat člověk blízký, jako je kamarád nebo rodič. Modře byl u většiny žen vyznačen zbytek těla, u jedné z žen pouze ruce, nohy a oblast břicha. Zelená barva zastupovala dotyk cizího člověka. Dvě ženy zaznačily dlaně, jedna celé ruce, nohy a obličej, zbytek žen zaznačil celé ruce. Celá skupina se zúčastnila popsání jednotlivých obrázků v kruhu. Po doplňujících otázkách asistentek některé uživatelky své kresby upravily. Uvědomily si, že by si vlastně nepřály, aby se jich cizí člověk dotýkal na stehnech.

Setkání bylo zakončeno společným tancem s využitím hudebních nástrojů. Skupina pracovala nejprve s pomalým rytmem, který se náhle změnil v bouřlivé hraní na hudební nástroje. Po vyzvání vytvořit společnou píseň se ženy začaly poslouchat a vznikla příjemná atmosféra. Na přání uživatelek se celý proces zopakoval ještě dvakrát.

Shrnutí

Pro skupinu bylo téma jedno z náročnějších. Asistentky při individuální práci uživatelky hodně podporovaly, uváděly příklady, které pomohly v rozhodnutí zaznačení místa na těle. Otázky jsme musely několikrát specifikovat a více konkretizovat, aby došlo k porozumění.

9. setkání – Móda

Cíl: Názorně popsat, zda je člověk vhodně oblečen k daným příležitostem, k jeho věku atd.

Použité pomůcky: mandala, svíčka, minerály, projektor, notebook, soubor fotografií

Průběh setkání

Setkání se zúčastnilo osm uživatelek. Rituálem a sdílením prožitých předchozích dní byl program zahájen.

Skupina společně nachystala prostor k sezení, zapojila projektor a asistentka nachystala soubor s více jak šedesáti fotografiemi s modelkami oblečených na různé příležitosti, jako je ples, svatba, pohovor, schůzka, sportovní aktivity či pohřeb. Nechyběly také styly oblékání, například gotik, rock, punk a módní přešlapy. Na co by si měla dávat žena pozor, například průsvitné legíny, halenka, spadlé kalhoty na půl žerdi, viditelné spodní prádlo atd. Fotografie mužů v oblečení pro různé příležitosti byly promítnuty také. Ženám fotografie byly postupně

promítány a na každou fotografii měly možnost reagovat palcem dolů, který představoval chybu, přešlap nebo celkovou nelibost fotografie. Palec nahoru značil opak. Markéta slovně komentovala asistentce, zda se jí fotografie líbí/nelíbí, popřípadě, co je na ní dobře/špatně. Ke každé fotografii měly uživatelky prostor se vyjádřit a společně jsme diskutovaly, zda se modelka oblékla vhodně pro danou příležitost či nikoliv.

Z časových důvodů jsme závěrečný spontánní tanec nestihly. Setkání bylo ukončeno sfouknutím svíčky.

Shrnutí

Skupina byla velice aktivní. Uživatelky módní chyby bystře našly. Především ty hodně viditelné – nezakryté pozadí, viditelné spodní pádlo. Na specifické styly oblékání reagovaly převážně negativně, nelíbily se jim. Líbivé byly modely šatů, nejvíce plesových. Ženy projevíly zájem chodit více v šatech, česat se a používat dekorativní kosmetiku. Hůře rozpoznávaly neladící kusy oblečení a barevné kombinace, avšak bylo zdůrazněno, že je to pouze otázka vkusu. Oblečení k různým příležitostem skupina určovala převážně správně. Pletlo se oblečení na pohovor, pohřeb nebo do divadla.

10. setkání – Kde se seznámit a jak o sebe pečují?

Cíl: Teoreticky popsat, kde se seznámit a jak se připravit na schůzku. Sdílet osobní zkušenosti v péči o své tělo.

Použité pomůcky: mandala, svíčka, minerály, brožura Život ženy (Uhlířová, 2016, str. 36-40)

Průběh setkání

Setkání se zúčastnilo pět uživatelek. Rituál proběhl jako obvykle s hořící svíčkou a rozebráním drobných minerálů. Po kruhu skupina žen sdílela, s jakými pocity na setkání účastnice přišly. Všechny uvedly, že se těšily. Poprvé došlo ke sdílení zprávy, která danou uživatelku trápila. Jednalo se o bolest při menstruaci. Ostatní ženy s uživatelkou soucítily a podělily se o své zkušenosti s menstruací.

Poté jsme se přesunuly k hlavnímu tématu setkání, kde se seznámit. Ať už s ženou, či mužem za účelem najít si partnera/ku či kamaráda/ku. Kristýna se jako jediná chtěla věnovat seznámení se s kamarádkou. Ostatní ženy chtěly hovořit o seznámení se s mužem. Skupina diskutovala o tom, při jaké příležitosti se mohou seznámit. Nejčastěji bylo řečeno na procházce, v divadle nebo kině. Asistentky se doptávaly, jestli je opravu prostředí kina či divadla nejvhodnější.

Uživatelky nakonec došly k závěru, že seznámení možné je, avšak není příliš běžné, neboť tam není dostatečný prostor ke komunikaci. Markéta sdílela, že se s jedním mužem seznámila na táboře. Ostatní uživatelky projevíly zájem o vyprávění celého příběhu jejich seznámení. Dále jsme společně doplnily seznamku nebo seznámení přes kamarády.

Skupina se bavila o tom, jak se na schůzku s mužem připravit a jak celkově ženy o svá těla pečují. Většina se přikláněla k obléknutí hezkých, slušivých šatů, ve kterých by se cítily dobře. K péči o své tělo Monika sdělila: „*Myju, holím s mamkou, češu vlasy...*“ přičemž svá slova pantomimicky doplňovala. Alena nadšeně vykřikla, že si nohy holí taky, ale teď ne, protože je zima. Andrea se s holením nohou přidala také, zmínila i holení podpaží. Ženy s podporou asistentek a obrázků z brožury společně vyjmenovaly, jak pečují o své tělo. Začaly celým tělem, kdy většina žen řekla, že jej myje mýdlem, některé sprchovým gelem. Pokračovaly hlavou. „*Umyju, češu, někdy nabarvím vlasy...*“ řekla Alena. Andrea sdělila, že si je někdy i točí nebo nechává zaplést. U nohou a podpaží většina žen sdělila, že si tato místa holí s dopomocí, některé samy. Martina projevila zájem si nohy a podpaží holit také. Monika upozornila na holení klína, které může být taktéž běžnou součástí péče o tělo ženy. Asistentky doplňovaly další pečující procedury jako krémování obličeje a těla, stříhání nehtů, používání deodorantu či parfému a další. Také jak správně probíhá osobní hygiena. Dekorativní kosmetika také nebyla opomenuta, většina uživatelek řekla, že se jim líčení velice líbí, ale líčí se pouze na speciální události (ples). Totéž platí o lakování nehtů. Andrea se podělila o to, že si lakuje nehty běžně a chodí na kosmetiku, kde jí to moc baví. Popisovala vše, co jí kosmetička dělá. Skupina pozorně poslouchala. Probírané téma jsme shrnuly opětovným vyjmenováním nejběžnější péče o tělo ženy pomocí některých obrázků.

Také jsme se věnovaly tomu, jak navázat kontakt s mužem. Diskutovaly jsme o tom, jestli čekat na oslovení či nikoliv. Alena by muže oslovila ráda, s tím, že je hezký a ať jde na pivo. Markéta vychází ze zkušenosti, kdy muži řekla: „*máš hezký oči.*“ Ostatní by čekaly na oslovení, nebo by pozdravily a čekaly co se bude dít. Zmínily jsme možné nástrahy oslovení naprosto cizích mužů, k tomuto byla zapotřebí větší míra podpory ze strany asistentek. Ženy si možná rizika příliš neuvědomovaly. Až na Andreu a Markétu, které ostatní poučily, že s cizími se bavit nemají. Společně jsme se domluvily, že si v příštím setkání zkusíme scénku schůzky sehrát.

Program byl ukončen rituálem.

Shrnutí

Účastnice se ochotně zapojovaly, byly velice otevřené. Když asistentky pečující činnosti doplňovaly, uživatelky ihned reagovaly a popisovaly své zkušenosti. Atmosféra byla uvolněná a příjemná. Téma bylo ženám blízké. Některé z nich projevíly zájem zúčastnit se akce, na kterou by se mohly hezky obléknout a nalíčit.

11. setkání – Schůzka

Cíl: Návuk průběhu schůzky a rozpoznání možné nástrahy prostřednictvím modelových situací.

Použité pomůcky: mandala, svíčka, minerály, rekvizity pro schůzku v restauraci, kostýmy, stolní počítač, hudební nástroje

Průběh setkání

Setkání se zúčastnilo osm uživatelék. Rituálem jsme zahájily společný program.

Zatím, co uživatelky v kruhu s asistentkou sdílely aktuální náladu a zážitky z minulých dní, ostatní asistentky nachystaly hrací prostor (stůl, dvě židle, skleničky, džbán s vodou) a oblékly se do kostýmů. Jedna si oblékla zástěru pro roli číšníka a zbylé dvě se převlékly do džínů, košile, klobouku a kšiltovky pro ztvárnění role muže. Ženy si připomněly z minulého setkání, jak se na schůzku připravit a na co si dát pozor. Poté skupina přešla ke ztvárnění modelových situací. Zadáním byla schůzka s mužem a rozpoznání možných nástrah.

Uživatelka Monika si chtěla modelovou situaci vyzkoušet jako první. S mužem se přivítala podáním ruky, sedli si ke stolu a vyčkávala na mužovu aktivitu. Ten se zeptal, jak se Monika má a po chvíli jí nabídnul jít s ním domů, na což Monika reagovala okamžitým souhlasem. Zaplatila za muže a scénka skončila. I přes to, že Monika na předchozím setkání zmiňovala, že chce, aby za ni muž zaplatil a k němu domů by nešla, ve scénce se zachovala jinak. Společně jsme scénku rozebraly a ostatní hodnotily, co bylo dobře a co by už neopakovaly.

Druhou modelovou situaci si zkusila Andrea, která na nabídku jít s mužem domů také reagovala kladně. Souhlasila s možným přespáním a půjčením svého tabletu napořád. Konverzaci nijak nepodporovala. Otázky nekladla. Byla to právě Andrea, která ve vyjmenování možných nástrah byla ta aktivní, avšak při scénce se zachovala zcela jinak, než tvrdila, že je správně. Skupina scénku opět zhodnotila. Vybídlly jsme Andreu, aby si scénku zkusila

ještě jednou zahrát. Druhý pokus byl zcela odlišný. Andrea se nenechala mužem zlákat domů, pevně si stála za tím, že bude spát doma a zaplatí pouze za sebe.

Lucie, která se chtěla modelové situace zúčastnit, byla již na začátku schůzky odmítavá k jakékoli konverzaci s mužem. Předváděla pistoli a mířila s ním na muže. Scénka byla předčasně ukončena. Bylo zřetelné, že zadání bylo Lucií nepochopeno.

V poslední scéně si chtěla zahrát Markéta. Doprovázela ji její asistentka, která si sedla ke stolu opodál, aby byla kdykoli k dispozici. Na Markétě byla znát nervozita. Avšak své hranice si i přes naléhání muže, zda by s ním šla někdy sama ven, udržela. Sdělila, že je zatím příliš brzy. Aktivně se zajímala o mužovy zájmy a sdílela své. Muž její zájem opětoval. Našli společnou řeč a na konci se slušně rozloučili. Scénka mezi ženami sklidila úspěch a ocenily ji potleskem.

Scénku ženy rozebíraly a spontánně přešly k diskuzi o možných rizicích, o tom, která témata můžeme na schůzce probírat, abychom se něco dozvěděly o druhém a on o nás. Většina žen reagovala tak, že vlastně nic vědět nepotřebuje, že stačí, že je to muž. Asistentky uživatelky motivovaly k tomu se zamyslet nad tím, jestli je komunikace s mužem opravdu nepotřebná. Společně došly k závěru, že by bylo dobré se na schůzce bavit o svých zájmech a zjistit, zda jsou společné.

Setkání jsme zakončily tancem s nástroji. Asistentky se střídaly u Markéty, nabízely jí různé nástroje a jezdily po místnosti do rytmu hudby. Rozloučily jsme se rituálem.

Shrnutí

Asistentky připravily prostor pro ztvárnění modelových situací. Některé z účastnic si modelovou situaci první schůzky vyzkoušely. Ve většině případů se v modelových situacích chování žen rozporovalo s tím, co sdělovaly v předchozích výpovědích. Zadání bylo pro Lucii nejspíš hodně abstraktní. Při reflexi s asistentkami jedna klientka sdělila, že při scénkách je takové vystupování u uživatelky běžné. Skupina si na scéně s Markétou připomněla dodržování hranic a bylo ukázáno, že schůzka může dopadnout dobře.

12. setkání – Vánoční setkání

Cíl: Sdílení předvánočního času v kruhu žen.

Pomůcky: mandala, svíčka, minerály, voskovky na textil, tři šátky, podložky

Průběh setkání

Setkání se zúčastnilo osm uživatelék. Setkání jsme zahájily rituálem a sdílely jsme pocity spojené s Vánoci.

Poté jsme se přesunuly do vedlejší místnosti. Ženy přinesly k ochutnání upečené cukroví, ovoce, nealkoholické šampaňské a další pochutiny, které jsme nachystaly na stůl. Vytvořily jsme prostor pro společné tvoření na zemi. Rozložily jsme podložky, abychom neumazaly podlahu, rozprostřely šátky a přinesly voskovky. Skupina dostala úkol společně šátky pomalovat, aby nám připomínaly témata Dámského klubu. Další využití šátků bylo plánováno na vyzdobení místnosti při každém následujícím setkání skupiny žen. Účastnice si s dopomocí asistentek vzpomínaly na jednotlivá setkání. Na šátky byly ztvárněny postavy muže a ženy, dům, srdce, velké množství květin, penis, vagina a další. Mezi tvořením si skupina o tématech povídala a ženy se chodily průběžně občerstvovat ke společnému stolu.

Dokončené výtvary jsme si společně prohlédly a okomentovaly. Uklidily jsme prostor a rituálem setkání ukončily.

Shrnutí

Při setkání panovala příjemná atmosféra. Ženy si navzájem ochutnávaly upečené cukroví a společně tvořily, při čemž znovu otevřely téma partnerství, mateřství a rozdílů mezi muži a ženami. Také sdílely svá očekávání a radost z nadcházejících svátků.

13. setkání – Hygienické pomůcky

Cíl: Rozpoznání dámských hygienických pomůcek.

Pomůcky: mandala, svíčka, minerály, krabice s pomůckami, Listy sexuality (Eisner, 2009, str. 10A, 10D, 11C, 11D), brožura Život ženy (Uhlířová, 2016, str. 18-33), stolní počítač

Průběh setkání

Setkání se zúčastnilo pět uživatelék. První Dámský klub v novém roce byl zahájen rituálem, při kterém jsme si připomněly pravidla a co symbolizuje hořící svíčka. Ženy ihned reagovaly, celý rituál připomněly a zdůraznily, že to, co si v programu sdělíme, nebudeme bez svolení nikomu říkat. Následovalo sdílení dojmů z vánočních svátků. Uživatelky vyjmenovávaly, čím byly obdarovány a případně věc ukázaly ostatním. Také byla MÍSA vyzdobena společně malovanými šátky, které uživatelky ocenily slovy a úsměvy.

Sdílení trvalo delší časový úsek, než bylo očekáváno. Proto jsme využily krabice s pomůckami (viz. Příloha č. 7) a společně se na jednotlivé předměty podívaly. Jelikož v předchozích setkáních Alena narušovala průběh diskuzí, rozhodly jsme se jí nabídnout spolupráci při vytahování předmětů z krabice. Alena vždy nějaký předmět vytáhla a uživatelky určovaly, co to je. V krabici byly převážně dámské hygienické pomůcky. Bavily jsme se o různých typech menstruačních vložek, jak se jmenují, jak se používají a kam se po použití vyhodí. Ptaly jsme se, jestli s nimi můžeme plavat, či nikoliv a proč. Ženy sdílely své zkušenosti. Monika všem popsala, jak se vložka vyměňuje. Alena sdělila, že se vložka po použití spláchne do záchodu, načež ji Monika upozornila, že se vyhodí do koše. Asistentkami bylo vysvětleno, že je nutné použitou vložku hodit do koše, aby nedošlo k ucpaní toalety. Také jsme hovořily o tampónech. Alena vytáhla různé druhy. Některé ženy tampóny znaly. Na otázku, jak se tampón používá Monika ukázala na rozkrok. Martina sdělila, že se tampón „*strká do zadku*“. Markéta Martinu opravila, že se tampon zavádí do vagíny. S využitím obrázku bylo skupině ukázáno a vysvětleno přesné použití a zavedení tampónu.

Také jsme nechaly kolovat prázdné plato antikoncepce. Uživatelky poznaly prášky v platu, ale nevěděly, o které se jedná a k čemu slouží. Alena sdělila: „*prášek, hlava bolí, paralen.*“ Asistentky vysvětlily, co je to antikoncepce. „*Berou ji ženy, které nechtějí mít po sexu dítě,*“ řekla asistentka. Na to reagovala Martina s otázkou, co je to sex. Asistentky sdělily, že sexu se říká také pohlavní styk nebo milování. Lidé jej provozují převážně s někým, koho milují. K pohlavnímu styku mezi mužem a ženou dochází, když muž zasune svůj penis do vagíny. Zeptaly se, zda chce vidět obrázek, jak takový sex probíhá. Martina souhlasila. Asistentkou byly uživatelce předloženy a popsány vybrané obrázky z Listů sexuality. Důkladně si je prohlédla. Totéž bylo nabídnuto i ostatním uživatelkám, které nabídku využily. Markéta odmítla.

Společně jsme si zopakovaly druhy a používání vložek a tampónů. Setkání jsme zakončily tancem v přítmí a ukončovacím rituálem.

Shrnutí

Uživatelky se aktivně do tématu zapojovaly. Sdílely své zkušenosti a také to, jaké dámské pomůcky používají. Uživatelky, které antikoncepci užívají, nedokázaly sdělit z jakého důvodu ji berou a k čemu antikoncepce je. Alena neustále opakovala, že je to prášek na bolest hlavy. Na konci setkání Alena dokázala hlavní důvod užívání antikoncepce popsat sama. Martina

svým dotazem diskuzi posunula k tématu sexu. Také ostatní účastnice se o sex zajímaly, ať už s vizuální ukázkou či nikoli.

14. setkání – Některé pomůcky v životě ženy

Cíl: Společně pojmenovat a představit pomůcky pro život ženy.

Použité pomůcky: mandala, svíčka, minerály, vložky, tampony, menstruační kalíšek, epilátor, žiletka, kondomy (viz. Příloha č. 8), brožura Život ženy (Uhlířová, 2016, str. 18-33)

Průběh setkání

Setkání se zúčastnilo sedm uživatelék. Program byl zahájen společným rituálem. Ženy sdílely své aktuální pocity a uplynulé události. Společně jsme navázaly na téma předchozího setkání, jelikož při něm tři uživatelky chyběly.

Alena opět pomáhala vytahovat předměty z krabice. Uživatelky, které se minulého setkání zúčastnily, na vybidnutí ochotně vysvětlovaly, co je to vložka a tampón, jak se používají, se kterou pomůckou můžeme plavat apod. Také jsme narazily na menstruační kalíšek. Uživatelky tuto pomůcku neznaly. Vhodné používání bylo vysvětleno asistentkami. K názorné ukázce správného zavedení využily internetového obrázku.

U elektrického epilátoru, který byl v krabici, se rozvinula diskuze na různé možnosti holení nohou. Monika, Alena a Andrea sdělily, že si nohy holí pouze v létě. Používají žiletku a dopomáhají jim přitom matky. Ostatní si nohy holily pouze párkrát, nebo si je neholily nikdy. Martina projevila zájem epilátor zkusit. Byla poučena o tom, jak epilátor funguje a že to může být nepříjemné. S asistentkou se domluvily pouze na krátkém vyzkoušení. Martina byla z přístroje překvapená, lekla se, když strojek začal chloupky vytrhávat. Asistentka ihned skončila. Martina projevila zájem si nohy oholit žiletkou. Dále se uživatelky teoreticky seznámily s holením pomocí depilačních krémů či cukrové pasty.

Představení kondomů se sama od sebe ujmula Andrea. S podporujícími otázkami asistentek popsala, co to je, k čemu slouží a kam se nasazuje. Uživatelky pozorně poslouchaly. Andrea kondom rozbalila a nechala kolovat. Ženy si jej pozorně prohlédly a ohmataly. Lucie se začala smát jeho kluzkému povrchu. Asistentky doplnily informace o použití kondomu, jeho sundání a vyhození do koše.

Na konci setkání uživatelky stručně popsaly probírané předměty a rozloučily se společným rituálem.

Shrnutí

Uživatelky se aktivně zapojovaly do sdílení svých zkušeností s předměty. Byl vyzorován větší zájem ze strany uživatelky o popis daného předmětu jednou z nich, než když předmět popisovaly asistentky. Uživatelky se neostýchaly vyjádřit bez vyzvání.

6.6 Limity studie

Kapitola seznamuje s limity studie na straně výzkumníka, zkoumaného případu, užitého metodologického rámce a v neposlední řadě s limity na straně zkoumaného prostředí. Za limity považujeme vše, co ovlivnilo, či mohlo ovlivnit výše popsanou studii (Chrastina, 2019).

Za limity na straně výzkumníka autorka považuje její nízkou míru zkušeností s tvorbou a realizací kvalitativního výzkumu. Také pro získávání dat mohla připojit další metodu, například rozhovor, díky které by se dozvěděla o dané problematice více. Dále autorka nedisponovala stejnými dovednostmi jako případ, aby došlo ke snadnějšímu porozumění otázkám. V některých případech bylo použito jiné synonymum slova, než které bylo skupině jasné. S tímto limitem se pojí nevědomé pokládání nejasných otázek ke skupině žen, kdy otázky mnohdy byly příliš rozvinuté.

Limitem ze strany zkoumaného případu autorka považuje především větší skupinu, kterou tvořilo devět uživatelky. Autorka se domnívá, že při nižším počtu zúčastněných by byla práce se skupinou efektivnější a přínosnější pro jednotlivce. Dále nesoulad hloubky vědomostí v oblasti sexuální osvěty a různorodost v poskytované podpoře jednotlivým ženám v rámci postižení. Také pozdější příchody či odchody uživatelky ovlivnily dění ve skupině.

Limitem na straně použitého metodologického rámce je nekompletní sběr dat a nedokonalý způsob analýzy, kdy v tomto případě by byla z pohledu autorky vhodnější tematická analýza.

Za limit na straně zkoumaného prostředí považují pandemii v souvislosti s COVID-19. Z tohoto důvodu nebyla autorce zpřístupněna knihovna pro získání publikovaných studií pro možné porovnání výsledků. Také informované souhlasy musely být rozeslány elektronickou poštou z důvodu omezeného pohybu osob. V souvislosti s tímto byl přístup k dokumentům sloužící pro sběr dat složitý a zdlouhavý. Dále pak zrušení skupinového programu a následná nemožnost tematického dokončení pravidelných setkání.

Autorka si klade za cíl věnovat se tématu sexuality žen s mentálním postižením podobněji v diplomové práci, kde po prostudování odborné literatury a zjištění limitů bude pracovat lépe se získanými poznatky a zkušenostmi.

6.7 Etické aspekty výzkumu

Před zahájením výzkumu byly uživatelky a jejich opatrovníci dotázáni, zda mohou být využity poznatky z pozorování, analýzy výsledků činností a celkového průběhu skupinového programu Dámský klub pro účely této bakalářské práce. Informovaným souhlasem potvrzují, že souhlasí se zapojením do výzkumu. Podepsané originály Informovaných souhlasů byly podepsány a zaslány s potvrzujícím prohlášením na email vedoucí Aktivizačních a skupinových programů, která tyto souhlasy společně s emailem uložila.

Uživatelky a jejich opatrovníci byli obeznámeni s tím, že bude jejich anonymita naprosto zachována. Jejich jména a další osobní údaje budou nahrazeny či odstraněny.

Účastnice vstupovaly do výzkumu zcela dobrovolně. Jejich právo na odmítnutí bylo respektováno.

6.8 Diskuze

V této části se autorka zabývá výsledky z výzkumného šetření. Pozornost je zaměřena především na zdroje dat uvedené v empirické části.

Předložená bakalářská práce odpovídá na cíl: Popsat průběh skupinového programu pro ženy s mentálním postižením v sociální službě s názvem Dámský klub, skrze výzkumné otázky:

- Jak probíhá skupinový program sociální služby s názvem Dámský klub pro ženy s mentálním postižením?

Skupinový program Dámský klub je dělen do tří hlavních fází, kterými jsou:

1. fáze – zahájení rituálem a sdílení zážitků, aktuálního rozpoložení,
2. fáze – obsah setkání na dané téma,
3. fáze – relaxace a ukončovací rituál.

Setkání byla strukturovaná, z důvodu plnění Anotace programu Dámský klub a také vzhledem k uživatelkám a jejich různorodosti v poskytované podpoře s ohledem k mentálnímu postižení. Asistentky se vždy před začátkem samotného programu na jimi předložená témata připravily. Avšak vždy byl ponechán prostor pro diskutování tématu zvoleného skupinou.

Setkání byla ohraničena zahajovacím a ukončovacím rituálem, který si ženy v prvních setkáních ukotvily a při dalších setkáních se o něj samy hlásily. Byla vymezena pravidla mlčenlivosti, respektování se navzájem a průběh setkání. V průběhu výzkumného šetření bylo ve skupině pracováno s interaktivními formami práce. Ve většině setkání skupina využívala názorných a vizuálních pomůcek a taktéž sebezkušenostních technik jako je brainstorming a pohybové aktivity. V čase byl vidět pokrok všech žen v projevování emocí, svěřování se s problémy a v aktivitě v diskuzích. Skupina se vzájemně podporovala. Při bližším poznání skupiny se některé uživatelky osmělily a z části převzaly roli asistentek, kdy popisovaly, jak se mění vložka, jak probíhá návštěva kosmetičky, nebo se navzájem poučily o bezpečnosti. Atmosféra byla vždy příjemná. Což se shoduje s teoretickou částí práce.

Autorka předpokládá, že práce s menším počtem uživatelek by mohla být jak pro skupinu, tak pro jednotlivce větším přínosem. Z obsahové analýzy, jež se zaměřuje na krešbné ztvárnění ženy a muže, je patrné, že zadání a obrys postavy bylo pro skupinu příliš abstraktní, neboť se některé ženy věnovaly pouze „obléknutí“ ženy, nikoliv hlavním tělesným znakům. Ženě užívající vozík nebyl předložen obrys ženské postavy právě v její obvyklé poloze – v sedě, pro její reálnější ztvárnění. Taktéž při setkání, kdy se skupina věnovala módě, bylo promítnuto pouze pár obrázků osob pohybujících se na vozíku.

Při modelových situacích chování žen nekorespondovalo s předchozími výpověďmi týkajícími se bezpečnosti či požadavků na muže. Můžeme se pouze domnívat, zda bylo chování ovlivněno známým prostředím a převlečenými asistentkami, nebo nedostatečně vysvětleným zadáním, či nervozitou, zřetelnou v obličejích uživatelek a v jejich řeči. Alarmujícím zjištěním v rámci výzkumu byla nevědomost uživatelek o účelu antikoncepce, kterou užívají. Zmíněné zjištění je tedy mimo jiné důvodem, který zdůrazňuje důležitost sexuální osvěty žen s mentálním postižením.

- Jak je naplňován Protokol sexuality SPOLU Olomouc v rámci skupinového programu Dámský klub?

Protokol sexuality SPOLU Olomouc v rámci skupinového programu Dámský klub byl naplňován především v uznávání sexuality uživatelek jako nedílné součásti každé lidské bytosti (WAS, 2020). Také v podávání komplexních a nezkreslených informací o sexualitě ze strany všech asistentek. Poskytované informace obsahovaly vhodnou terminologii a dostatečné množství informací odpovídající věku a stupni uživatelčiných postižení. Uživatelkám byl dán

prostor kdykoliv vyjádřit svůj sexuální potenciál s ohledem na nastavená pravidla. Skupina respektovala sexuální rovnost, kterými jsou sexuální orientace, věk, sociální třída či tělesné a duševní vlastnosti. Při diskuzích skupiny bylo respektováno právo každé z žen na sexuální rozkoš jakožto součást tělesného, psychického, ale také intelektuálního a duchovního blaha. Při diskuzích na téma role matky, manželky atd., došlo k naplnění práva ke svobodným a odpovědným sexuálním rozhodnutím s ohledem na omezení vyplývající z zdravotního postižení. V důsledku konání skupinového programu Dámský klub bylo taktéž naplněno právo uživatelék na sexuální výchovu. Díky jasnému ohraničení prostoru a zdůraznění role asistentek a uživatelék před každým setkáním nedošlo k žádné formě nepřijatelného kontaktu, ať už ze strany asistentek či uživatelék.

ZÁVĚR

Bakalářská práce nesoucí název „*Sexuální osvěta žen s mentálním postižením v rámci skupinového programu sociální služby*“ popsala průběh skupinového programu pro ženy s mentálním postižením v rámci sociální služby zaměřující se především na sdílení a diskuzi týkající se sexuality a sexuální osvěty.

V budoucnu pro větší efektivitu navrhuji vytvořit menší skupiny o maximálním počtu pěti žen. Skupiny rozlišit dle poznatků uživatelek v oblasti sexuality a dle potřebné míry podpory. S menší skupinou bude možnost diskuzi více prohloubit a propojit jednotlivé cíle uživatelek. Skupina s větší mírou poznatků by mohla pracovat více samostatněji a směřovat k vytvoření svépomocné skupiny, při které by práce asistentek spíše spočívala v roli moderátorů. Přínosem může být větší využití názorných pomůcek, exkurzí, např. do gynekologické ambulance v rámci tématu gynekologická prohlídka, či beseda s lidmi z praxe.

Jako zajímavá témata, pro další výzkumy týkající se obsahu předkládané bakalářské práce, jsou zmapování poskytování sexuální osvěty v rámci skupinových programů sociálních služeb v České republice. Dále pak práce pracovníků v sociálních službách a jimi využívaná metodologie týkající se sexuální osvěty. V diplomové práci bych se ráda věnovala konkrétním ženám, jejich cílům a tomu, zda a jak se jejich životy na základě skupinové sexuální osvěty proměnily. Zpětná vazba jejich opatrovníků a pečujících osob může změny nejen více přiblížit, ale také napomoci dalšímu kroku k sejmutí předsudků a tabu sexuality osob s mentálním postižením.

Téma sexuality osob s mentálním postižením je velmi široké, ale i přes to poukazuje na fakt, že ženy s mentálním postižením mají své potřeby a tužby, stejně jako ženy bez postižení. Touží po blízkosti, ať už rodiny či přátel. Touží po možnosti sdílet s ostatními ženami své pocity, zkušenosti a myšlenky. Touží po intimních vztazích, mateřství a lásce.

Bohužel, ne všechny ženy s mentálním postižením mají ve svých životech dostatečný prostor pro sdílení svých přání mít manžela, vdát se, být matkami. Při skupinové sexuální osvětě si účastnice díky diskuzi mohou utříbit své vlastní myšlenky, zlepšit se v interakci s ostatními, být si vzájemnou oporou a díky podávání reálných informací se lépe orientovat ve svých možnostech. Proto dovolme ženám s mentálním postižením promluvit o důležitých tématech. Berme jejich názory, tužby a přání vážně a respektujme je.

Reference

- AAIDD. *American Association on Intellectual and Developmental Disabilities* [online]. [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <http://www.aaidd.org/intellectual-disability/definition>
- CHOU, Yueh-ching, Zxy-yann Jane LU a Chwen-jen LIN. Comparison of attitudes to the sexual health of men and women with intellectual disability among parents, professionals, and university students. *Journal of Intellectual and Developmental Disability* [online]. 2018, **43**(2), 164-173 [cit. 2020-05-04]. DOI: 10.3109/13668250.2016.1259465. ISSN 13668250.
- CHRASTINA, Jan. *Případová studie: metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu = Case study : a method of qualitative research strategy and research design*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. ISBN 978-80-244-5373-6.
- CRESWELL, John W. *Qualitative inquiry & research design: choosing among five approaches*. 2nd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2007. ISBN 978-1-4129-1607-3.
- ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.
- ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3071-7.
- DOLEJŠÍ, Mojmir. *K otázkám psychologie mentální retardace*. Praha: Avicenum, 1978.
- EISNER, Petr a Silvie MIKULCOVÁ. *Listy sexuality*. Společnost POHODA, o.p.s., 2009.
- HERMOCHOVÁ, Soňa. *Skupinová dynamika ve školní třídě*. Kladno: AISIS, c2005). ISBN 8023956124.
- JESTE, Dilip V., Jefferey A. LIEBERMAN, David FASSLER a Roger PEELE. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* [online]. 5th ed. United States of America: American Psychiatric Association, 2013 [cit. 2020-02-10]. ISBN 978-0-89042-554-1.
- KODYMOVÁ, Pavla. Sociální práce do druhé světové války. In: MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071784737.
- KOZÁKOVÁ, Z. *Sexualita a sexuální výchova osob s mentálním postižením v podmínkách zařízení sociální péče*. In: *Sexualita mentálně postižených*. Sborník materiálů z celostátní konference. Praha, Centrum denních služeb, 2004. ISBN 978-80-903519-7-4.
- KOZÁKOVÁ, Zdeňka. *Psychopedie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 80-244-0991-7.

KOZÁKOVÁ, Zdeňka. *Sexualita osob se zdravotním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. Studijní opory. ISBN 978-80-244-3680-7.

KRATOCHVÍL, Stanislav. *Skupinová psychoterapie v praxi*. 3., dopl. vyd. Praha: Galén, c2005. ISBN 80-7262-347-8.

MACH, Petr a Eva JANEČKOVÁ. *Zákon o sociálních službách: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, ix. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. ISBN 978-80-7552-246-7.

MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-310-9.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.

Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví: MKF. Přeložil Jan PFEIFFER, přeložil Olga ŠVESTKOVÁ. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1587-2.

MKN-11. *Mzcr.cz* [online]. 2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/dokumenty/svetova-zdravotnicka-organizace-schvalila-jedenactou-revizi-mezinarodni-klasifik_17669_3970_1.html

NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství: struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-197-5.

PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3960-1.

RABOCH, Jiří, Michal HRDLIČKA, Pavel MOHR, Pavel PAVLOVSKÝ a Radek PTÁČEK, ed. *DSM-5: Diagnostický a statistický manuál duševních poruch*. Přeložil Martina VŇUKOVÁ. Praha: Hogrefe - Testcentrum, 2015, liv. ISBN 978-80-86471-52-5.

RIEGER, Zdeněk. *Lod' skupiny: inspirace pro současné i budoucí lodivody ve skupinové terapii*. Praha: Portál, 2007. ISBN 9788073672225.

SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Vyd.1. Praha: Grada Publishing, a.s. 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.

SPMP. *Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z.s.* [online]. Olomouc, 2020 [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: <https://www.spmpr.cz/co-delame/publikace/>

SPOLU Olomouc. *Spoluolomouc.cz* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://www.spoluolomouc.cz/co-delame/>

SPOLU Olomouc - historie. *Spoluolomouc.cz* [online]. Olomouc, 2020 [cit. 2020-03-02]. Dostupné z: <https://www.spoluolomouc.cz/historie/>

SPOLU Olomouc - Protokol o sexualitě. *Spoluolomouc.cz* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://www.spoluolomouc.cz/protokol-o-sexualite/>

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 4., přeprac. Praha: Portál, 2011. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367- 889-0.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

UZEL, Radim. „Sexuální výchova u nás a v Evropě“. In: *Sborník referátů ze 4. kongresu k sexuální výchově, 17. - 19. října* [online]. Pardubice, 1996 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: https://www.planovanirodiny.cz/storage/sborniky/04_kongres_96.pdf

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4738-291.

VALENTA, Milan. *Psychopedie: [teoretické základy a metodika]*. 5., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Parta, 2013. ISBN 978-80-7320-187-6.

VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. *Mentální postižení*. 2., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2018. Psyché. ISBN 978-80-271-0378-2.

VAŠEK, Š. *Špeciálna pedagogika. Terminologický a výkladový slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1994. ISBN 800801217X. Dostupné z: <https://cdn.website-editor.net/30f11123991548a0af708722d458e476/files/uploaded/DSM%2520V.pdf?fbclid=IwAR2AjoNC7qYLevkv68omKLOQ8ff736ZZ5vdxBtZrKwB6tvSLAGUIReC8aCk>

VENGLÁŘOVÁ, Martina a Petr EISNER. *Sexualita osob s postižením a znevýhodněním*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0373-5.

VOLFOVÁ, Iva, Zdeňka KOZÁKOVÁ, Miloš VELEMÍNSKÝ a Jihočeská univerzita. *Prevence sexuálního zneužívání dětí a adolescentů se specifickými potřebami*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-129-1.

WAS. *World Association For Sexual Health* [online]. 2020 [cit. 2020-05-06]. Dostupné z: <https://worldsexualhealth.net/organization/history/>

YIN, R. K. *Case study research: design and methods*. 3rd. edition. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2003. ISBN 0-7619-2553-8.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství MV ČR, 2019. ISSN 1211-1244.

Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách. *Zakonyprolidi.cz* [online]. 2006 [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Formulář pro záznam z pozorování

Příloha č. 2: Informovaný souhlas

Příloha č. 3: Rituál

Příloha č. 4: Pravidla skupiny

Příloha č. 5: Ztvárnění ženy

Příloha č. 6: Ztvárnění muže

Příloha č. 7: Krabice s pomůckami

Příloha č. 8: Hygienické pomůcky

Přílohy

Příloha č. 1: Formulář pro záznam z pozorování

ZÁZNAM Z POZOROVÁNÍ

Datum:

Počet účastnic:

Informace o setkání (téma, název):

Pomůcky:

Průběh setkání (zapojení skupiny, atmosféra, otázky...):

Další poznámky:

Příloha č. 2: Informovaný souhlas

Vážení opatrovníci,

jsem studentkou Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, obor Speciální pedagogika - intervence a chtěla bych Vás tímto poprosit o spolupráci na mé bakalářské práci, kterou realizuji pod vedením Mgr. Zdeňky Kozákové, DiS., Ph.D. Moje práce se zaměřuje na skupinový program Dámský klub, ve kterém pracuji od února 2019. Ráda bych využila poznatky z pozorování, analýzy výsledků činností a celkového průběhu skupinového programu Dámský klub pro zpracování praktické části bakalářské práce. Získané poznatky budou použity pouze pro účely práce a bude zachována naprostá anonymita Vás a Vaší dcery (v práci budou respondentky uváděny pouze pod změněným jménem a v obsahu práce nebude uvedeno nic, co by mohlo v kontextu vést k jejich identifikaci). Tento souhlas nebude součástí práce.

Prosím Vás o vyjádření Vašeho stanoviska a v případě souhlasu předem děkuji za pochopení a důvěru.

Karolína Tvarůžková, studentka UPOL, vedoucí a asistentka skupinového programu Dámský klub.

Já (Vaše jméno a příjmení), opatrovník/ce
..... (jméno a příjmení účastnice Dámského klubu):

1) SOUHLASÍM - NESOUHLASÍM (označte vybrané) s tím, aby popis zapojení a výsledků práce mé dcery v programu Dámský klub byly součástí výše uvedené bakalářské práce.

2) SOUHLASÍM - NESOUHLASÍM (označte vybrané) s tím, aby byl ve výše uvedené práci zmíněn věk mé dcery.

3) SOUHLASÍM - NESOUHLASÍM (označte vybrané) s tím, aby byly ve výše uvedené práci použity tyto fotografie:

zde bude vložena fotka

V..... dne

Podpis opatrovníka

Příloha č. 3: Rituál

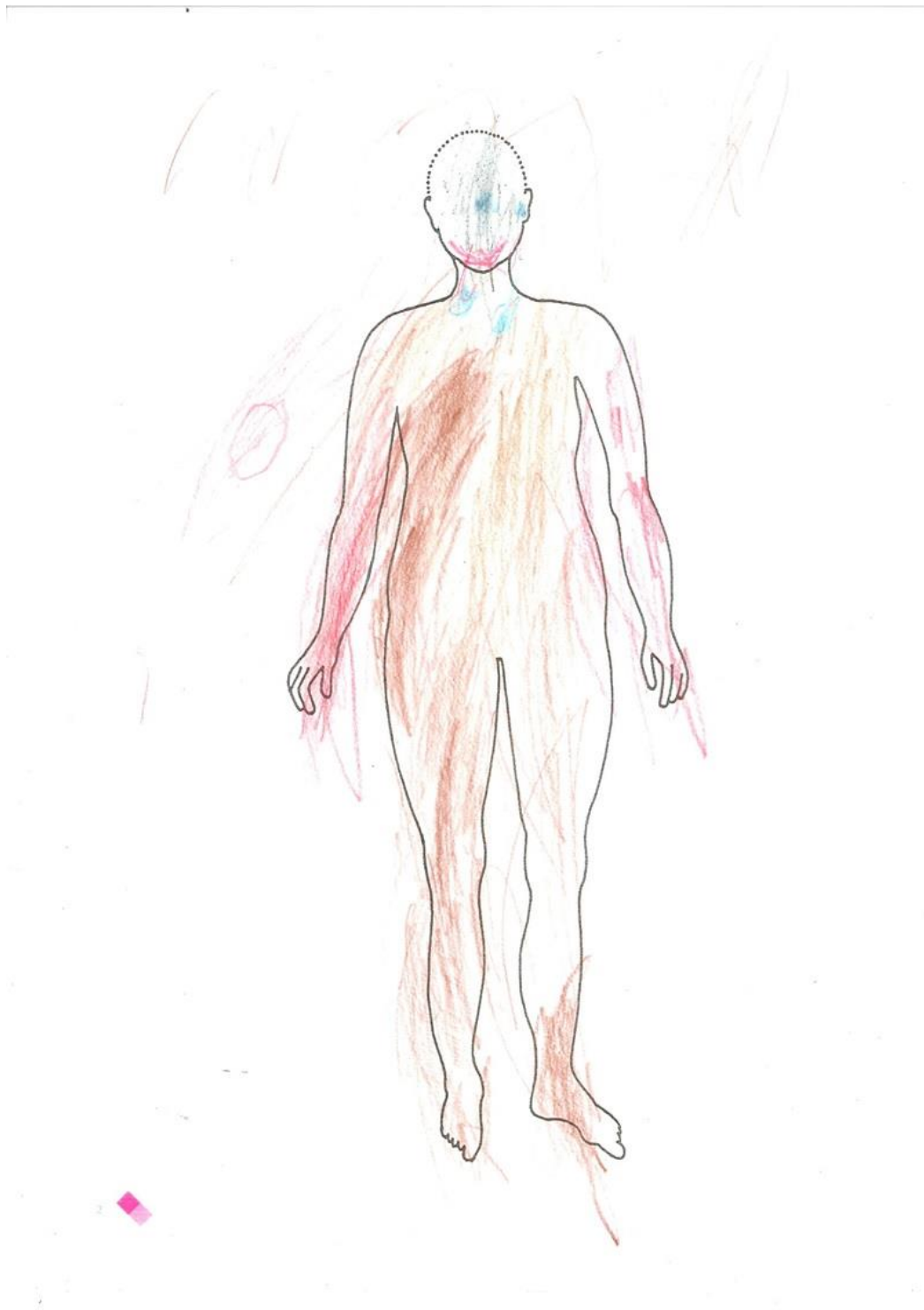
Vlastní foto 1

Příloha č. 4: Pravidla skupiny

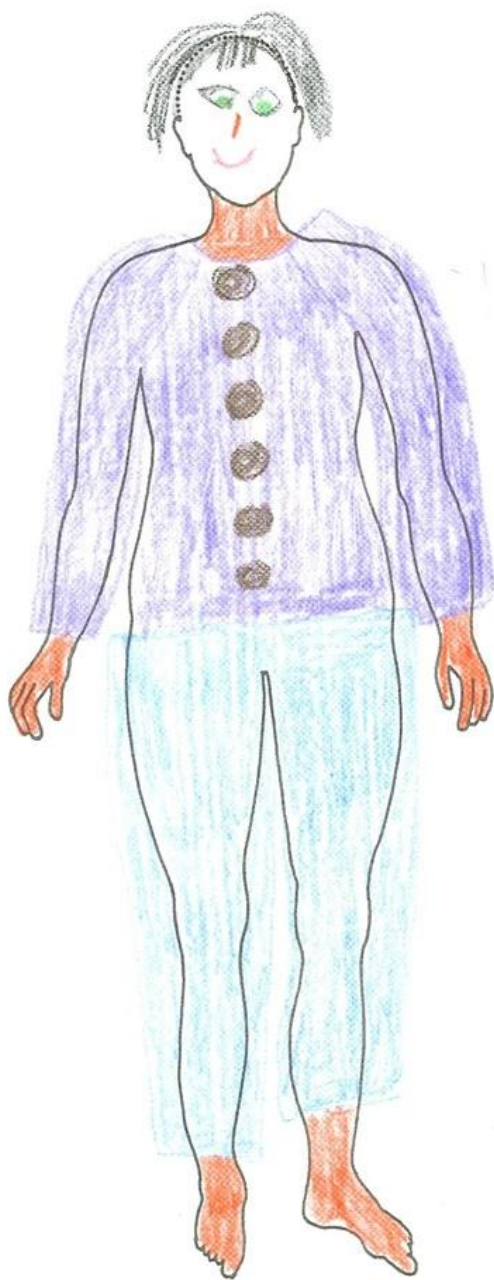
- ① DRŽÍME TAJEMSTVÍ
- ② CHOVÁME SE BEZPEČNĚ
- ③ KDYŽ NECHCI, TAK NEMUSÍM
- ④ STOP!
- ⑤ POSLOUCHÁME SE
- ⑥ CÍTÍM SE BEZPEČNĚ
(OSOBNÍ PROSTOR)
- ⑦ SMĚJEME SE, KDYŽ
CHCEME ☺
- ⑧ CHOVÁME SE K SOBĚ
MILE, HEZKY, SLUŠNĚ

Vlastní foto 2

Příloha č. 5: Ztvárnění ženy

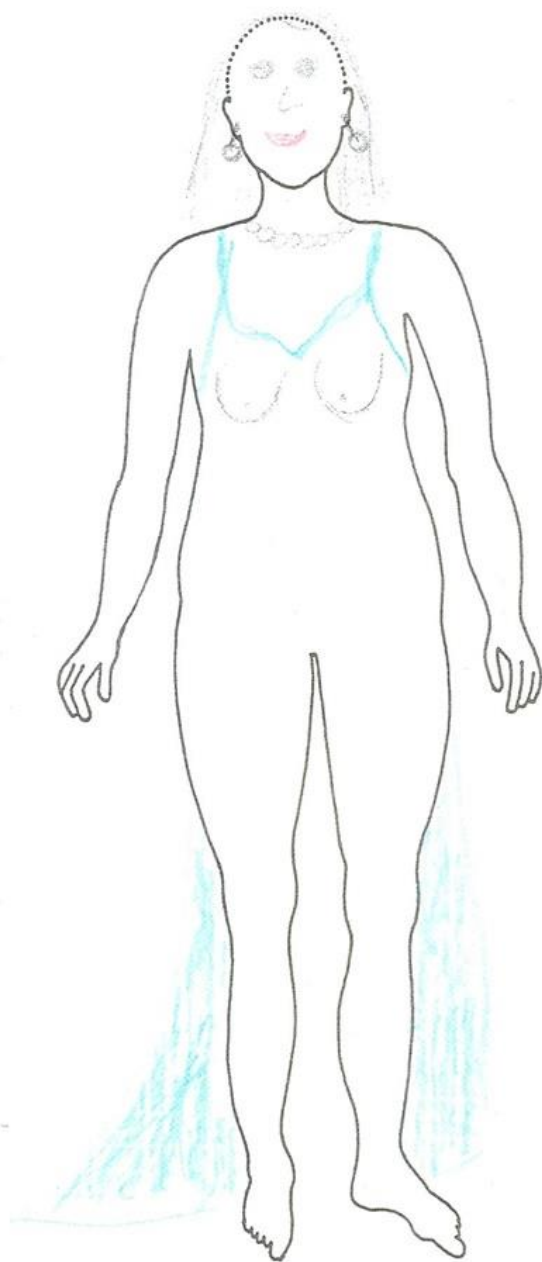
Obr. Žena 1

Obr. Žena 2

Obr. Žena 3

Obr. Žena 4

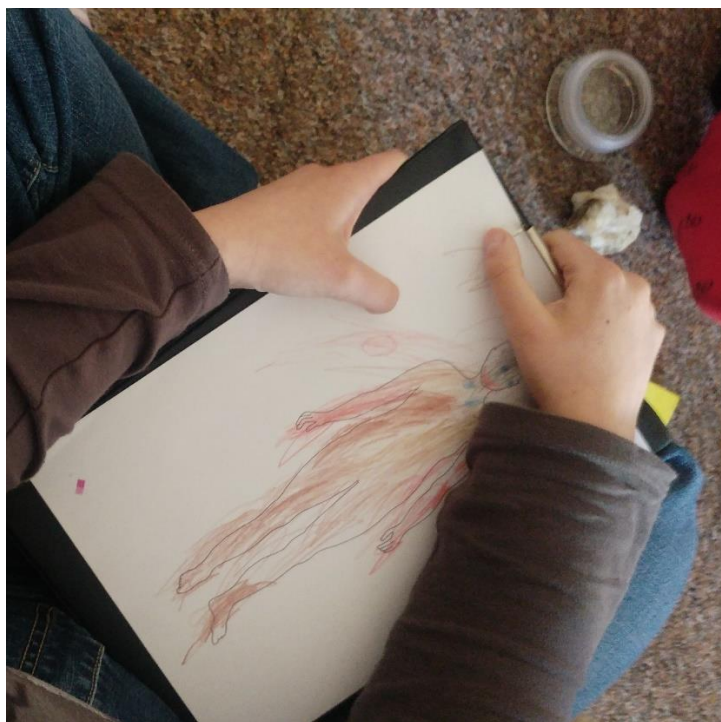
Příloha č. 6: Ztvárnění muže

Vlastní foto 3

Vlastní foto 4

Vlastní foto 5

Příloha č. 7: Krabice s pomůckami

Vlastní foto 6

Příloha č. 8: Hygienické pomůcky

Vlastní foto 7

Anotace

Jméno a příjmení:	Karolína Tvarůžková
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Zdeňka Kozáková, DiS., Ph.D.
Rok obhajoby:	2020
Název práce:	Sexuální osvěta žen s mentálním postižením v rámci skupinového programu sociální služby
Název v angličtině:	Sexual education of women with mental disability in social work group
Anotace práce:	Záměrem bakalářské práce bylo popsat průběh skupinového programu sociální služby týkající se především sexuální osvěty žen s mentálním postižením. Pro potřeby výzkumu bylo pracováno se skupinou žen s mentálním postižením ve věku od 19 do 35 let. Bylo využito deskriptivní případové studie v rámci které, byla po dobu 14 setkání získávána data prostřednictvím zúčastněného pozorování, analýzy dokumentů a obsahové analýzy. Výsledky studie popisují průběh skupinového programu a práci se ženami s mentálním postižením v rámci sexuální osvěty.
Klíčová slova:	Mentální postižení, ženy s mentálním postižením, sexuální osvěta, sociální služba, skupinový program.
Anotace v angličtině:	This bachelor's thesis is focused on describing the process of a social work group, which mainly involves sexual education of women with mental disability. For the purposes of this study a group of women with mental disability between 19 to 35 years of age was chosen. The data for this descriptive case study was collected in 14 meetings using participant observation, document analysis, and content analysis. Conclusions of the study describe the process of a social work group and work with women with mental disability regarding sexual education.
Klíčová slova v angličtině:	Mental disability, women with mental disability, sexual education, social work, group programme.
Přílohy vázané v práci:	8 příloh
Rozsah práce:	57 stran
Jazyk práce:	Český